

**KODEKSI NOVINARA U
SRBIJI**

**OD 1965.
DO 2025.
GODINE**

**SAVET
ZA ŠTAMPU**

Brzo, besplatno, pravično.

Kodeksi novinara u Srbiji od 1965. do 2025. godine

Priredio:
Bojan Cvejić

Izdavač:

**SAVET
ZA ŠTAMPU**

Brzo, besplatno, pravično.

**Savet za štampu
Kraljice Natalije 28
11000 Beograd
www.savetzastampu.rs**

Ilustracije: ChatGPT

Beograd, 2025.

SADRŽAJ

Uvod	4
Kodeks jugoslovenskog novinarstva (1965. godina)	5
Kodeks jugoslovenskog novinarstva (1969. godina)	9
Kodeks jugoslovenskog novinarstva (1973. godina)	14
Kodeks novinara Jugoslavije (1982. godina).....	22
Kodeks novinara Jugoslavije (1988. godina).....	27
Kodeks novinara Jugoslavije (1990. godina).....	29
Etički kodeks novinarstva Nezavisnog udruženja novinara Srbije (1994. godina).....	32
Kodeks novinara Jugoslavije (1998. godina).....	34
Kodeks novinara Srbije (2001. godina)	36
Novinarski kodeks Nezavisnog udruženja novinara Srbije (NUNS) (2003. godina).....	39
Kodeks novinara Srbije (2006. godina, dopunjen 2013. godine).....	44
Smernice za primenu Kodeksa novinara Srbije u onlajn okruženju 2.0. (2021. godina).....	59
Kodeks novinara i novinarki Srbije (2024. godina).....	70

UVOD

Pisani mediji u Srbiji, štampana i onlajn izdanja, poslednjih deset godina masovno krše etičke i profesionalne standarde novinarstva propisane novinarskim kodeksima. Iako ne postoji duga tradicija samoregulatornog tela koje se bavi praćenjem poštovanja kodeksa, imajući u vidu da je Savet za štampu osnovan tek 2009. godine, pisane preporuke i smernice u formi etičkih kodeksa datiraju još od 1965. godine kada je usvojen prvi Kodeks jugoslovenskog novinarstva.

U poslednjih šest decenija ova „pravila“ za novinare i novinarku menjana su i dopunjavana više puta, kako na ovdašnjim prostorima tako i u svetu, u skladu sa novim trendovima i izazovima s kojima su se medijski uposlenici suočavali. To je posebno izraženo u poslednjih desetak godina kada se novinarstvo globalno i konstantno suočava s razvojem novih tehnologija, koje menjaju iz godine u godinu svakodnevnu rutinu zaposlenih u redakcijama, prave nove etičke dileme pri izveštavanju i dovode do dosad nepoznatih pojmova u medijskom sektoru.

Kodeksi novinara razvijeni su širom sveta. Postoje na nacionalnom nivou država, oni koje usvajaju međunarodne organizacije koje se bave novinarstvom i zaštitom slobode medija, a istovremeno i mnogi mediji razvijaju sopstvene interne kodekse koji predstavljaju dopunu i konkretne smernice u odnosu na opštevažeće dokumente.

„Povelja francuskih novinara“ koja je usvojena 1918. godine smatra se prvim novinarskim kodeksom na svetu. Prvi takav dokument u SAD donosi se 1923. godine, a potom su se kodeksi proširili i na druge evropske zemlje, prvo u Švedskoj, Finskoj i Norveškoj, da bi u svetu postali rasprostranjeni tek posle Drugog svetskog rata.

S obzirom na to da je prvi novinarski kodeks usvojen poslednjih dana januara 1965. godine, Srbija (u okviru tadašnje Jugoslavije) dosta je kasnila za razvijenim zemljama Evrope. Međutim, ako pitamo novinare veterane, pojedini bi rekli da su prve etičke preporuke sadržane u ciljevima Srpskog novinarskog društva iz 1881. godine u kojima piše da se „srpski novinari udružuju u nameri da obezbriže i unaprede srpsku publicistiku putem i sredstvima koja nađu za najudjednija, da se uzajamno potpomažu u slučaju potrebe, i da zaštite ugled i interese publicistike, sastavljajući porotni sud radi časti nad svakim svojim članom, koji bi na zlo upotrebljavajući javnu reč, kompromitovao slobodu štampe u Srbiji“.

I tako su etički i profesionalni standardi sve do prvog kodeksa 1965. godine bili regulisani isključivo kroz pravila novinarskih udruženja.

Cilj ove publikacije jeste da se arhiviraju na jedno mesto svi pisani etički kodeksi novinara koji su važili u Srbiji kroz istoriju, kako bi poslužili svim novinarima i istraživačima koji se bave teorijom i istorijom novinarstva i medijskom etikom za bolje razumevanje istorijskog konteksta.

Bojan Cvejić

Kodeks jugoslovenskog novinarstva (1965. godina)

Polazeći od Ustava i zakonskih propisa o društvenom položaju, funkciji i slobodi štampe, radija i televizije, kao i od uloge novinarstva u našem socijalističkom društvu; polazeći od javnosti rada državnih organa, organa društvenog samoupravljanja, organizacija i nosilaca javnih funkcija i ovlašćenja; Šesti kongres Saveza novinara Jugoslavije donosi Kodeks kojim se utvrđuju moralno-političke profesionalne norme u novinarstvu.

I. OPŠTA NAČELA

Uloga, funkcija i položaj novinara

Novinar je društveno-politički radnik koji u svojoj profesionalnoj delatnosti javno, pismenom i usmenom reči, karikaturom, fotografijom i filmom, učestvuje u izgradnji i razvoju socijalističkog društva i bori se za puno ostvarenje samoupravnih prava radnog čoveka i za humane odnose među ljudima. On time doprinosi razvoju socijalističke svesti i formiranju socijalističkog javnog mnjenja o svim društvenim pojavama i o konkretnoj politici na raznim područjima života.

Radeći po socijalističkoj savesti i svestan svojih društvenih obaveza i odgovornosti pred socijalističkom javnošću, novinar istinito informiše i verno i svestrano tumači događaje i pojave.

U kritici i polemici sa oprečnim mišljenjima i stavovima, novinar poštuje ravnopravnost svih ljudi i njihove poglede.

Novinar se bori protiv birokratskih, monopolističkih, šovinističkih shvatanja i težnji, kao i protiv sličnih štetnih pojava, a za socijalističke odnose među ljudima i za svestrano poštovanje čovekove slobode i dostojanstva.

Novinar sprečava dezinformisanje javnosti, boreći se protiv unošenja i održavanja u javnosti svega što je lažno, izmišljeno i neprovereno.

Novinar u sistemu informisanja

Novinar istražuje društvene procese, pojave i protivrečnosti i uz pomoć objektivnih saznanja formira svoje mišljenje i stavove i o njima informiše širu javnost. Ukazujući na nove vidove društvene problematike, on podstiče širu društvenu razmenu mišljenja i doprinosi pokretanju akcija za rešavanje društvenih pitanja.

Novinar se zalaže da sredstva za informisanje budu otvorena tribina dostupna svim radnim ljudima naše zemlje.

Novinar saraduje sa izvorima informisanja, stara se za njihovo proširenje i za povećanje broja i poboljšanje kvaliteta informacija.

Novinar poštuje embargo i sve ostale ugovorene uslove za objavljivanje informacija i čuva tajnost podataka koje je dobio isključivo za svoju ličnu obaveštenost.

Novinar polazi od toga da službe za posredovanje informacija snose punu društvenu odgovornost za podatke koje su novinaru dale za objavljivanje.

Novinar informiše javnost o radu predstavničkih i drugih samoupravnih organa, društveno-političkih organizacija i javnih foruma, objektivno prenoseći izneta mišljenja i stavove.

Pri zauzimanju vlastitih stavova novinar se oslanja na osnovne opšte usvojene socijalističke principe i norme.

Novinar i redakcija samoinicijativno ispravljaju svaki objavljeni podatak za koji se naknadno utvrdi da je netačan.

Međunarodna novinarska saradnja

Savez novinara Jugoslavije saraduje sa postojećim nacionalnim i međunarodnim novinarskim organizacijama na načelima ravnopravnosti, uzajamnog poverenja i poštovanja u pitanjima od obostrane koristi. On se istovremeno zalaže da međunarodne novinarske organizacije dobiju univerzalni karakter, da unapređuju svetski mir i međunarodnu saradnju na načelima aktivne koegzistencije i da rade na zbližavanju novinara preko proučavanja i rešavanja zajedničkih problema novinarske delatnosti i sredstava informacija.

II. MORALNO-POLITIČKE PROFESIONALNE OBAVEZE NOVINARA

Novinar je obavezan da se u svakoj prilici založi da bi javnosti dao tačnu i objektivnu informaciju. Novinar se radije odriče vesti nego što će objaviti pogrešnu ili nedovoljno proverenu vest. On ima u vidu da svaka šteta učinjena na taj način nikad ne može biti potpuno otklonjena naknadnim objašnjenjem ili opozivanjem, bez obzira na oblik u kome je to urađeno.

Profesionalni integritet

Novinar nije dužan da otkrije izvor objavljene informacije, ukoliko to davalac informacije ne želi.

Novinar uživa puni integritet u svojoj redakciji.

Novinar se u svom radu pridržava načela da su sa profesionalnim moralom nespojivi:

- Plagijat;
- Sakupljanje ili posredovanje u sakupljanju oglasa i novinarskih tekstova koji u suštini imaju takav karakter;
- Honorarni i drugi odnosi sa organizacijama kojima se posredno ili neposredno može dovesti u pitanje istinito i objektivno izveštavanje.

Poštovanje čovekove ličnosti i dostojanstva

Novinar je dužan da poštuje čovekovu ličnost i dostojanstvo.

III. ODNOSI MEĐU NOVINARIMA

Novinar je dužan da jača profesionalnu solidarnost i drugarske odnose na radu.

Njemu su tuđi svi akti koji:

- dezinformišu druge novinare pri obavljanju profesionalnog zadatka;
- radi zadržavanja sopstvenog ili dobijanja boljeg položaja ili bolje nagrade predstavljaju drugog novinara u krivom svetlu s posledicom da ovaj pretrpi moralnu ili materijalnu štetu;
- iz razloga lične netrpeljivosti otežavaju i sprečavaju objavljivanje radova drugog novinara;
- samovoljnom promenom potpisanog teksta koji je napisao drugi novinar izopačavaju smisao i sadržaj toga teksta. Svaku bitnu izmenu suštine novinarskog teksta nadležni urednik obavlja sa autorom. Autor ima pravo da povuče potpis sa svoga teksta ukoliko smatra da je redakturom dovedena u sumnju tačnost podataka ili su neopravedno izvršene bitne izmene.

IV. ZAVRŠNE ODREDBE

Kriterijumi i norme ovog kodeksa obavezni su za sve članove Saveza novinara Jugoslavije. Redakcije će primenjivati kriterijume i norme ovog kodeksa i kad su u pitanju prilozi autora koji nisu članovi Saveza novinara.

Novinar koji deluje u duhu ovog kodeksa uživa punu podršku svoje redakcije i profesionalne organizacije.

Ovu podršku novinar posebno uživa:

- ako bez svoje odgovornosti ne može da obavi zadatak, jer mu nadležni izvori ili službe informacija nisu stavili na raspolaganje neophodne podatke;
- ako bi bio izložen neprijatnostima zato što je objavio materijal čija je istinitost proverena i čije objavljivanje nije u izričitoj suprotnosti sa zakonskim propisima;
- ili ako bi mu se uskratilo davanje informacije čije objavljivanje nije u izričitoj suprotnosti sa zakonskim propisima.

Novinar sprovodi kriterijume i norme ovog kodeksa na taj način što ih se dosledno pridržava u svom svakodnevnom radu i što u svojoj redakciji, novinarskom aktivu i sekciji ili na drugi način iznosi mišljenja o sadržinskoj i faktografskoj strani tekstova drugih novinara, ukoliko se tim tekstovima povređuje načelo istinitosti i objektivnosti i time umanjuje društveni ugled novinara.

Redakcija sprovodi norme i kriterijume ovog kodeksa na taj način: što objavljuje mišljenja građana o sadržinskoj i faktografskoj strani tekstova novinara iz sopstvenih redova i iz drugih

redakcija, ukoliko je tim tekstovima povređena istinitost i objektivnost, čime se umanjuje društveni ugled novinara i sredstava društvenog obaveštavanja;

što za povrede profesionalne etike preduzima postupak u prvom stepenu, saglasno normativnim aktima svoje radne organizacije.

Aktivi i sekcije novinarske organizacije sprovode norme i kriterijume ovog kodeksa na taj način što na svojim sastancima javno razmatraju povrede profesionalne etike i predlažu redakcijama i sudovima časti profesionalne organizacije da preduzimaju odgovarajući postupak.

Forumi i organi novinarske organizacije sprovode norme i kriterijume ovog kodeksa na taj način što po predloženoj ili sopstvenoj inicijativi, predlažu da se odgovarajući postupak pokrene u redakciji, aktivu, sekciji i sudovima časti.

Sudovi časti novinarske organizacije preduzimaju, po predloženoj ili sopstvenoj inicijativi, postupak za zaštitu kriterijuma i normi ovog kodeksa saglasno statutima novinarskih udruženja i Statutu Saveza novinara Jugoslavije.

Izvor: *Srebrni jubilej – Savez novinara Jugoslavije 1945-1970*, Savez novinara Jugoslavije, Beograd, 1971, str. 560-562.

Kodeks jugoslovenskog novinarstva (1969. godina)

Polazeći od Ustava i zakonskih propisa o društvenom položaju, funkciji i slobodi štampe, radija i televizije, kao i od uloge novinarstva u našem socijalističkom društvu, polazeći od javnosti i rada državnih organa, organa društvenog samoupravljanja, organizacija i nosilaca javnih funkcija i ovlašćenja, Šesti kongres Saveza novinara Jugoslavije donosi Kodeks kojim se utvrđuju moralno-političke i profesionalne norme u novinarstvu.

I OPŠTA NAČELA

Uloga, funkcija i položaj novinara

Novinar je društveno-politički radnik koji u svojoj profesionalnoj delatnosti javno, pismenom i usmenom reči, karikaturom, fotografijom i filmom, učestvuje u izgradnji i razvoju socijalističkog društva i bori se za puno ostvarenje samoupravnih prava radnog čoveka i za humane odnose među ljudima. On time doprinosi razvoju socijalističke svesti i formiranju socijalističkog javnog mnjenja o svim društvenim pojavama i o konkretnoj politici na raznim područjima društvenog života.

Radeći po socijalističkoj savesti i svestan svojih društvenih obaveza i odgovornosti pred socijalističkom javnošću, novinar istinito informiše i verno i svestrano tumači događaje i pojave. U kritici i polemici sa oprečnim mišljenjima i stavovima novinar poštuje ravnopravnost svih ljudi i njihove poglede.

Novinar se bori protiv birokratskih, monopolističkih, šovinističkih, nacionalističkih i antisamoupravnih težnji i protiv svih pojava koje koče razvoj socijalističke demokratije, a za socijalističke i humane odnose među ljudima, za svestrano poštovanje čovekove slobode i dostojanstva, i za svestrano poštovanje slobode, dostojanstva i ravnopravnosti svih naših naroda i narodnosti.

Novinar sprečava dezinformisanje javnosti, boreći se protiv unošenja i održavanja u javnosti svega što je lažno, izmišljeno i neprovereno.

Novinar u sistemu informisanja

Novinar je dužan da čuva društveni i profesionalni ugled svog poziva.

Novinar istražuje društvene procese, pojave i protivrečnosti, i, uz pomoć objektivnih saznanja, formira svoje mišljenje i stavove, i o njima informiše širu javnost. Kao angažovani društveno-politički radnik, on prenosi, podstiče i pokreće široku društvenu razmenu mišljenja i pruža doprinos aktivnosti socijalističkih snaga u stalnom preobražavanju društva na osnovi socijalističkog samoupravljanja.

Novinar se zalaže da sredstva za informisanje budu otvorena socijalistička tribina dostupna svim radnim ljudima naše zemlje. Društvena je i profesionalna obaveza novinara da radne ljude svestrano i objektivno informiše o društvenim pojavama, potrebama i odnosima da bi uspešnije mogli da obavljaju svoju samoupravljačku funkciju.

Novinar saraduje sa izvorima informisanja, stara se za njihovo proširivanje i za povećanje broja i poboljšanje kvaliteta informacija.

Novinar poštuje embargo i sve ostale ugovorene uslove za objavljivanje informacija i čuva tajnost podataka koje je dobio isključivo za svoju ličnu obaveštenost.

Novinar polazi od toga da službe za posredovanje informacija snose punu društvenu odgovornost za podatke koje su novinaru dale za objavljivanje.

Novinar informiše javnost o radu predstavničkih i drugih samoupravnih organa, društveno-političkih organizacija i javnih foruma, objektivno prenoseći izvesna mišljenja i stavove.

Pri zauzimanju vlastitih stavova, novinar se oslanja na osnovne opšte usvojene socijalističke principe i norme.

Novinar i redakcija samoinicijativno ispravljaju svaki objavljeni podatak za koji se naknadno utvrdi da je netačan.

II MORALNO-POLITIČKE I PROFESIONALNE OBAVEZE NOVINARA

Novinar je obavezan da se u svakoj prilici založi da bi javnosti dao tačnu i objektivnu informaciju. Novinar se radije odriče vesti nego što će objaviti pogrešnu ili nedovoljno proverenu vest. On ima u vidu da svaka šteta učinjena na taj način nikad ne može biti potpuno otklonjena naknadnim objašnjenjem ili opozivanjem, bez obzira na oblik u kome je to urađeno.

Profesionalni integritet

Novinar nije dužan da otkrije izvor informacije, ukoliko to davalac informacije ne želi.

Novinar uživa puni integritet u svojoj redakciji.

Novinar se pridržava načela da su sa njegovim društvenim ugledom i profesionalnim moralom nespojivi:

- Plagijat;
- Sakupljanje, ili posredovanje u sakupljanju oglasa i novinarskih tekstova koji u suštini imaju takav karakter;
- Honorarni i drugi odnosi sa organizacijama kojima se posredno ili neposredno može dovesti u pitanje istinito i objektivno izveštavanje;
- Nanošenje štete ugledu poziva.

Novinar se u svojoj radnoj organizaciji bori protiv svih pojava nekorektnih konkurentnih odnosa prema drugim radnim organizacijama koje se bave informisanjem javnosti.

Poštovanje čovekove ličnosti i dostojanstva

Poštovanje čovekove ličnosti i dostojanstva bitno je moralno načelo našeg društva, koje obavezuje novinara da s punom odgovornošću tretira čoveka, njegove postupke, radnje i karakterne osobine.

Ovo načelo podrazumeva i posebnu obavezu novinara da poštuje pravo pojedinca na privatni život koji nije dozvoljeno iznositi u javnost bez saglasnosti lica u pitanju.

Poštovanje čovekove ličnosti i dostojanstva izražava se i time što novinar pristupa javnom tretiranju osetljivih tema sa izoštranim osećajem za ono što je u skladu sa etikom. Među takvim temama su: seksualni ekscesi i nastranosti, prostitucija, maloletnički kriminal, neprilagođenost ličnosti sredini, samoubistvo i pokušaj samoubistva.

Napisi iz gornjeg stava treba da budu lišeni svake vulgarnosti, preterivanja, ismejavanja, ponižavanja, izazivanja i slično.

Novinaru je strano svako prikazivanje moralno izopačenih ili kriminalnih postupaka ili kriminalnog načina života kao normalnih pojava koje se dešavaju u ljudskom društvu i koje bi se takvim prikazivanjem mogle shvatiti kao prihvatljive pojave.

Sa posebnom odgovornošću i obazrivošću novinar objavljuje napise o prirodnim, saobraćajnim i drugim nesrećama, naročito u pogledu objavljivanja imena.

Novinar sa posebnom obazrivošću pristupa objavljivanju informacija o teškim oboljenjima pojedinaca i postupcima lica sa fizičkim ili psihičkim manama.

Novinar svesno izbegava javnu identifikaciju lica navođenjem imena, inicijala, fotografijom ili filmom, kad god to nije bitno za informaciju ili kada to nalaže obazrivost. Javno identifikovanje lica koja predstavljaju trajnu direktnu opasnost po druge nije u suprotnosti sa novinarskom etikom.

Novinar u naslovima ili na drugi način ne naglašava rasu, nacionalnost, profesiju i religiozna ubedenja osoba o kojima piše, a posebno uhapšenih, optuženih ili osuđenih lica, ukoliko to nije izuzetno bitno za slučaj o kojem obaveštava.

Novinar i redakcija uzdržavaju se od objavljivanja izjava, podnesaka, tužbi i optuživanja, koji imaju za cilj da izazovu skandal, da posluže kao sredstvo za iznuđivanje ili da nanesu štetu ugledu ličnosti.

Novinar ne prejudicira odluku suda pružanjem podrške samo jednoj strani, niti objavljuje izlaganja, predstavke i izjave koje pred sudom daje samo jedna strana. Novinar izbegava javno identifikovanje lica koje je osumnjičeno za zločin, uhapšeno ili pozvano pred sud u postupku koji

prethodi formalnoj optužbi. Javno identifikovanje žrtava silovanja ili drugih pojava ni u kom slučaju nije dozvoljeno.

III ODNOSI MEĐU NOVINARIMA

Novinar je dužan da jača profesionalnu solidarnost i drugarske odnose na radu.

Njemu su tuđi svi akti koji:

- dezinformišu druge novinare pri objavljivanju profesionalnog zadatka;
- radi zadržavanja sopstvenog ili dobijanja boljeg položaja ili bolje nagrade predstavljaju drugog novinara u krivom svetlu s posledicom da ovaj pretrpi moralnu ili materijalnu štetu;
- iz razloga lične netrpeljivosti otežavaju i sprečavaju objavljivanje radova drugog novinara;
- samovoljnom promenom potpisanog teksta koji je napisao drugi novinar izopačavaju smisao i sadržaj toga teksta. Svaku bitnu izmenu suštine novinarskog teksta nadležni urednik obavlja s autorom. Autor ima pravo da povuče potpis sa svoga teksta ukoliko smatra da je redakturom dovedena u sumnju tačnost podataka ili su neopravdano izvršene bitne izmene.

IV ZAVRŠNE ODREDBE

Kriterijumi i norme ovog Kodeksa obavezni su za sve članove Saveza novinara Jugoslavije. Redakcija će primenjivati kriterijume i norme ovog Kodeksa i kad su u pitanju prilozi autora koji nisu članovi Saveza novinara.

Novinar koji deluje u duhu ovog Kodeksa uživa punu podršku svoje redakcije i profesionalne organizacije. Ovu podršku novinar posebno uživa:

- ako bez svoje odgovornosti ne može da obavi zadatak, jer mu nadležni izvori ili službe informacija nisu stavili na raspolaganje neophodne podatke;
- ako bi bio izložen neprijatnostima zato što je objavio materijal čija je istinitost proverena i čije objavljivanje nije u protivrečnosti sa zakonskim propisima, ili ako bi mu se uskratilo davanje informacije čije objavljivanje nije u izričitoj suprotnosti sa zakonskim propisima.

Novinar sprovodi kriterijume i norme ovog Kodeksa na taj način što ih se dosledno pridržava u svom svakodnevnom radu i što u svojoj redakciji, novinarskom aktivu i sekciji ili na drugi način iznosi mišljenja o sadržinskoj i faktografskoj strani tekstova drugih novinara, ukoliko se tim tekstovima povređuje načelo istinitosti i objektivnosti i time umanjuje društveni ugled novinara.

Redakcija sprovodi norme i kriterijume ovog Kodeksa na taj način:

- što objavljuje mišljenja građana o sadržinskoj i faktografskoj strani tekstova novinara iz sopstvenih redova i iz drugih redakcija, ukoliko je tim tekstovima povređena istinitost i objektivnost, čime se umanjuje društveni ugled novinara i sredstava društvenog obaveštavanja;

- što za povrede profesionalne etike preuzima postupak u prvom stepenu, saglasno normativnim aktima svoje radne organizacije.

Aktivi i sekcije novinarske organizacije sprovode norme i kriterijume ovog Kodeksa na taj način što na svojim sastancima javno razmatraju povrede profesionalne etike i predlažu redakcijama i sudovima časti profesionalne organizacije da preduzimaju odgovarajući postupak.

Forumi i organi novinarske organizacije sprovode norme i kriterijume ovog Kodeksa na taj način što po predloženoj ili sopstvenoj inicijativi, predlažu da se odgovarajući postupak pokrene u redakciji, aktivu, sekciji i sudovima časti.

Sudovi časti novinarske organizacije preduzimaju, po predloženoj ili sopstvenoj inicijativi, postupak za zaštitu kriterijuma i normi ovog Kodeksa saglasno statutima republičkih novinarskih udruženja i Statutu Saveza novinara Jugoslavije.

Prihvatajući tekst ovog Kodeksa kao minimum etičkih normi, radne organizacije u informativnoj delatnosti i republička novinarska udruženja mogu svojim aktima razrađivati i upotpunjavati pojedine delove Kodeksa.

Izvor: *Novinarstvo*, godina V, br. 3-4, Savez novinara Jugoslavije, 1969, str 180-182.

Kodeks jugoslovenskog novinarstva (1973. godina)

Polazeći od Ustava SFRJ i zakonskih propisa, od Programa SKJ i drugih osnovnih dokumenata SKJ i SSRNJ o slobodi informisanja, o društvenom položaju, funkciji i slobodi štampe, radija i televizije, od ciljeva i principa izgradnje slobodnog i humanog socijalističkog samoupravnog društva u SFR Jugoslaviji;

Polazeći od osnovnih obeležja novinarskog poziva, uloge novinarstva u našem socijalističkom društvu, i etičkih, političkih i društvenih odgovornosti novinara koje otuda proističu;

Polazeći od javnosti rada državnih organa, organa društvenog samoupravljanja, organizacija i nosilaca javnih funkcija i ovlašćenja.

Osma skupština Saveza novinara Jugoslavije, donosi Kodeks kojim se utvrđuju moralno-političke i profesionalne norme u novinarstvu.

I - OPŠTA NAČELA

Uloga, funkcija i položaj novinara

Novinar je društveno-politički radnik koji, svesno privržen idejama marksizma-lenjinizma, u svojoj profesionalnoj delatnosti, javno, pisanom i usmenom reči, karikaturom, fotografijom i filmom, učestvuje u izgradnji i razvoju socijalističkog samoupravnog društva i bori se za potpuno ostvarenje vodeće uloge radničke klase, prava svih radnih ljudi da neposredno odlučuju o svim uslovima svoga rada i života, za humane odnose među ljudima, za jedinstvo socijalističke Jugoslavije i ravnopravnost njenih naroda i narodnosti.

On time doprinosi uobličavanju i podizanju socijalističke svesti, formiranju i jačanju socijalističkog javnog mnjenja o svim društvenim pojavama i konkretnoj politici na raznim područjima društvenog života, osposobljavanju neposrednih proizvođača da kvalifikovano učestvuju u donošenju odluka o društvenim pitanjima.

Radeći po socijalističkoj savesti i svesnim društvenim obavezama i odgovornostima pred socijalističkom javnošću, novinar istinito informiše, verno i svestrano tumači događaje i pojave, dosledno i beskompromisno zalažući se za ostvarenje usvojenih društvenih ciljeva.

U svom društveno-političkom delovanju novinar polazi od načela da sloboda informisanja, štampe, radija i televizije proizilazi iz samoupravne socijalističke orijentacije društvenog razvitka, te da njegova stvarna sloboda rada zavisi od svesnog usvajanja, jasnog idejno-političkog poimanja i stvaralačkog tumačenja i primenjivanja usvojenih društvenih ciljeva, od stepena oslanjanja na stvarnu samoupravnu strukturu društva; da on raspolaže s toliko slobode i samostalnosti u radu s koliko i ostali nosioci društvenih ovlašćenja, u srazmeri sa obogaćivanjem sopstvenog marksističkog, opšteg specijalističkog znanja i novinarskog profesionalnog majstorstva.

Novinar se bori za socijalističke i humane odnose među ljudima, za poštovanje čovekove slobode i dostojanstva, za potpuno ostvarivanje vodeće uloge radničke klase u našem društvenom i političkom životu, za potpunu suštinsku izgradnju samoupravnog sistema; za realno odražavanje težnji i interesa radnog čoveka i za ostvarivanje njegovih osnovnih prava da neposredno odlučuje o svim životnim pitanjima svog položaja i napretka zajednice; za produblјivanje ravnopravnosti i samoupravne samostalnosti naroda i narodnosti Jugoslavije; za razvijanje jugoslovenskog socijalističkog patriotizma i snaženje odbrambene sposobnosti naše zemlje; za nenarušivo jedinstvo i integritet Jugoslavije; za doslednu politiku nesvrstanosti, mira, nezavisnosti i ravnopravnosti u međunarodnim odnosima.

Informišući o dostignućima vlastite sredine, novinar je podjednako odgovoran za svestranu obaveštenost javnosti i celini kretanja u svakoj republici, pokrajini i svakoj drugoj sredini u našoj zemlji, bez apologetskog odnosa već sa kreativno-kritičkim odnosom prema svakoj sredini.

Novinar je uveren da njegovo zalaganje za efikasno ostvarenje osnovnih ciljeva našeg samoupravnog socijalističkog razvoja obuhvata doslednu i energičnu borbu protiv birokratske samovolje, tehnokratske uzurpacije, raznih vrsta nacionalnog šovinizma, separatizma, hegemonijalnog šovinizma, liberalno-anarhističkih shvatanja, oportunističkog komoditeta, monopolističkog zatvaranja, samoveličanja i liderstva, protiv svih pojava koje kočе, ugrožavaju i potkopavaju napredovanje i konsolidovanje socijalističke demokratije.

Snaga, vrednosti i mere njegovog delovanja zavise od mere njegovog čvrstine ubeđenja i principijelnog držanja, akcionog humanizma i kritičke samokontrole javnosti, od odlučnosti u odbacivanju dvojnog stava i verbalizma komplikovane ezopovštine i idejnog neutralizma, objektivističke uzdržljivosti i taktizerskog iščekivanja.

Osnovne društvene kategorije novinarskog rada - istina, sloboda, odgovornost - u isti mah su i profesionalno-etički zahtevi. Zbog toga, društvenu opasnost i moralni prekršaj predstavlja sve što ometa i deformiše tačnu, potpunu, blagovremenu informaciju; prećutkivanje jednih podataka da bi se izmenio karakter drugih; iskrivljavanje realnosti; operisanje poluistinama kako bi se izbegla istina; manipulacija doziranjem obaveštenosti; zatvaranje ili samovoljno filtriranje izvora informacija, koje predstavlja jedan od društveno najpogubnijih monopola - monopolističko raspolaganje najopštijim dobrom, činjenicama.

Objektivno informisanje je neizostavan atribut samoupravljanja, ustavno pravo građana i profesionalno-etički zakon našeg poziva. Sve ono što sa predumišljajem, iz najrazličitijih pobuda i interesa, lišava samoupravljača i građanina njegovog prava na poštenu i iscrpnu obaveštenost - dolazi pod oštricu osude kao jedan od najtežih prekršaja protiv Kodeksa novinarske profesije.

U takve prekršaje spadaju: konformističko lakiranje stvarnosti ili insistiranje na crnoj boji; otvoreno atakiranje i perfidno miniranje bratstva naroda i jedinstva naše zemlje; narušavanje slobodne cirkulacije informacija i zloupotrebe te slobode; apsolutno vezivanje za pojedine ličnosti, njihove poglede i ambicije; slepo potčinjavanje centrima ekonomske i političke moći; redakcijski ili vanredakcijski pokušaji privatizacije sredstava masovnog komuniciranja; makijavelističko tumačenje etičkih normi isključivo kroz prizmu parcijalnih interesa; politički

senzacionalizam i naglašena težnja ka dramatizaciji, gubljenje naglašene ravnoteže procesa i kretanja; neravnopravno tretiranje raznih sredina po odnosu i tonu – razvrstavanje na male i velike; odsustvo sluha za probleme i potrebe drugih; isključiva obuzetost sobom i svojim uskim interesima; površna ili tendenciozna selekcija vesti i citata; verbalizam kao rasprostranjeno zlo političkog života i novinarskog tretmana; proračunata dvojnost reči i postupka; vršenje pritiska, popuštanje pritiscima ili njihovo kamufliranje; izbegavanje da se ne publikuju ispravke koje novinarima ne gode ili postupanje na takav način da se u njihovom objavljivanju, pretvarajući javnu reč u privatni monopol, zadrži nadmoćna pozicija.

Javna reč je ogledalo društva, ali i sopstvenog lika; ako je ona iznutra zamućena, sama njena slika je ozbiljno ugrožena.

U kritici i polemici sa oprečnim mišljenjima, novinar poštuje pravo svih naših građana na slobodu misli i reči i njihovu ravnopravnost u diskusiji. Ali, uporedo sa time, čvrsto i principijelno brani progresivne stavove i otvoreno i oštro kritikuje i osuđuje pojave i tendencije neprijateljske samoupravnom humanom socijalizmu, i njihove nosioce.

Samoupravnom socijalističkom društvu - koje hoće da bude doista humano i stabilno, demokratsko i organizovano, slobodno i socijalističko - potrebni su ne samo racionalna politička struktura i snažna ekonomska baza, nego i osetljiva savest, izoštrano moralno čulo. Novinar, kao tumač, a delimično i stvaralac javnog mnjenja našeg društva, dužan je da stalno ima na umu ovu činjenicu.

Nivo novinarske etike, prirodan je odraz opšteg moralnog stanja u društvu, a s obzirom na ulogu i upliv javne reči, vrši snažan uticaj na shvatanje i primenjivanje moralnih normi u raznim društvenim sredinama i društvu kao celini. Zato, neizbežno, svojom suštinom i karakterom, borba za poštovanje i primenjivanje profesionalne etike novinarstva, ima dvostruko značenje: ona podiže ugled i jača ulogu poziva, i predstavlja sastavni deo kompleksnog procesa moralnog preobražaja naše socijalističke samoupravne zajednice, samim tim i celovitog procesa njenog učvršćivanja i napredovanja.

Novinar u sistemu informisanja

Novinar, redakcija i profesionalna organizacija dužni su da čuvaju društveni i profesionalni ugled svog poziva.

Novinar ozbiljno, svesno i odgovorno, kreativnom primenom marksističkog naučnog metoda istražuje društvene procese, pojave i protivrečnosti, nastojeći da prodre što dublje u njihove prave uzroke i da o njima objektivno i svestrano informiše javnost. Kao angažovani društveno-politički radnik, on prenosi, podstiče i pokreće široku društvenu razmenu mišljenja i pruža doprinos aktivnosti progresivnih snaga u stalnom preobražavanju našeg društva na osnovi socijalističkog samoupravljanja.

Novinar se zalaže da sredstva za informisanje budu otvorena socijalistička tribina dostupna svim radnim ljudima naše zemlje. Društvena je i profesionalna obaveza novinara da radne ljude

svestrano i objektivno informiše o društvenim pojavama, potrebama i odnosima da bi uspješnije mogli da obavljaju svoju samoupravljačku funkciju.

Novinar saraduje sa izvorima informisanja, stara se za njihovo proširivanje i za povećanje broja i poboljšanje kvaliteta informisanja.

Novinar poštuje embargo i sve ostale ugovorene uslove za objavljivanje informacija i čuva tajnost podataka koje je dobio isključivo za svoju ličnu obaveštenost.

Novinar polazi od toga da izvori informacija snose punu zakonsku i društvenu odgovornost za podatke koje su mu dali za objavljivanje.

Novinar informiše javnost o radu predstavničkih i drugih samoupravnih organa, društveno-političkih organizacija i javnih foruma, kao i svim drugim aktivnostima u društvu, objektivno prenoseći iznesena mišljenja i stavove.

Pri zauzimanju vlastitih stavova i davanja ocena, novinar se oslanja na osnovne, opšte usvojene principe i norme socijalističke samoupravne zajednice i profesionalne novinarske etike.

II - MORALNO-POLITIČKE I PROFESIONALNE OBAVEZE NOVINARA

Novinar je obavezan da se u svakoj prilici založi da bi javnosti pružio tačnu, objektivnu, potpunu i pravovremenu informaciju, a ukoliko se ne kosi sa zakonskim propisima.

Novinar ne sme objaviti pogrešnu ili nedovoljno proverenu vest, odnosno u slučaju nemogućnosti provere mora navesti izvore i nužne ograničenja. On ima u vidu da svaka šteta učinjena na taj način nikad ne može biti potpuno otklonjena naknadnim objašnjenjem ili objavljivanjem, bez obzira na oblik u kome je to urađeno.

Redakcija ispravlja svaki objavljeni podatak za koji se naknadno utvrdi da je netačan.

Profesionalni integritet

Novinar nije dužan da otkrije izvor informacije, ukoliko to davalac informacije ne želi.

Novinar se pridržava načela da su sa njegovim društvenim ugledom i profesionalnim moralom nespojivi:

- Plagijat;
- Otvoreno ili prikriveno sakupljanje ili posredovanje u sakupljanju oglasa, i objavljivanje i pisanje novinarskih tekstova koji u suštini imaju takav karakter;
- Honorarni i drugi odnosi s organizacijama, kojima se posredno ili neposredno može dovesti u pitanje istina i objektivno izveštavanje.
- Nanošenje štete ugledu poziva.

Novinar se u svojoj radnoj organizaciji bori protiv svih pojava nekorektnih konkurentskih odnosa prema drugim radnim organizacijama koje se bave informisanjem javnosti.

Poštovanje čovekove ličnosti i dostojanstva

Poštovanje čovekove ličnosti i dostojanstva bitno je moralno načelo našeg društva, koje obavezuje novinara da s punom odgovornošću tretira čoveka, njegove postupke, radnje i karakterne osobine.

Prilikom iznošenja optužbi, sav teret konkretnog, punovažnog dokazivanja leži na onome koji optužuje. Olaka moralna i politička diskvalifikovanja ljudi dolaze u red najtežih prestupa protiv etike javne reči; kleveta i moralno defamiranje ostavljaju crn trag koji nikakve naknadne ispravke u novinama ne mogu da uklone i poprave.

U smislu poštovanja ljudske ličnosti i dostojanstva, novinari i redakcije dužni su da se odlučno i svestrano bore protiv prodora malograđanštine i kiča, primitivizma i provincijalizma, nekulture i neukusa. Slobodno, bez unutrašnjih i spoljnih cenzura, izražavanje neomeđenog bogatstva života - zahteva odlučno vojevanje protiv onoga što predstavlja stvarno osiromašenje životnog smisla i punoće.

Zbog toga je s profesionalnom etikom nespojivo faktično afirmisanje, čak i veličanje modela života i karakternih osobina tuđih idealima i ciljevima našeg društva i pogleda na svet - bilo da se radi o materijalnoj pohlepi, jeftinoj slavi, bljesku taštine, lakom uspehu, dokoličarskom slatkom životu i slično; grub nasilan prodor u integritet, intimu i dostojanstvo čoveka; forsiranje neukusa, bilo da je po sredi agresivna i morbidna pornografija ili provokativno vulgarna leksika. Šund je povreda ljudskog dostojanstva i onoga o kome se piše, i onoga za koga se piše, i onoga koji piše.

Načelo poštovanja čovekove ličnosti i dostojanstva i zahtevi stalne borbe protiv buržoaskih uticaja i malograđanskih recidiva podrazumevaju posebnu obavezu novinara da uvažava pravo pojedinca na privatni život koji nije dozvoljeno iznositi u javnosti bez saglasnosti lica u pitanju.

Poštovanje čovekove ličnosti i dostojanstva izražava se i time što novinar pristupa javnom tretiranju naročito osetljivih tema sa izoštranim etičkim osećajem, humanim taktom i smislom za odmerenost. Među takvim temama su: seksualni ekscesi i nastranosti, prostitucija, maloletnički kriminal, porodične drame, neprilagođenost ličnosti sredini, samoubistvo i pokušaj samoubistva.

Napisi i emisije iz gornjeg stava treba da budu lišene svake vulgarnosti, preterivanja, ismejavanja, ponižavanja, izazivanja, iznošenje delikatnih pojedinosti, podsticanja niskih nagona i slično.

Novinaru je strano svako takvo prikazivanje moralno izopačenih ili kriminalnih postupaka, koje bi moglo stvoriti utisak da je reč o pojavama, manje-vise normalnim u društvu, te ne zaslužuju određenu osudu.

Sa posebnom odgovornošću i obazrivošću novinar objavljuje napise o prirodnim, saobraćajnim i drugim nesrećama, naročito u pogledu objavljivanja imena.

Novinar takođe, sa posebnom obazrivošću pristupa objavljivanju informacija o teškim oboljenjima pojedinaca i postupcima lica sa fizičkim ili psihičkim manama.

Novinar svesno izbegava javnu identifikaciju lica navođenjem imena, inicijala, fotografijom ili filmom, kad god to nalaže obazrivost. Javno identifikovanje nije u suprotnosti sa novinarskom etikom.

Novinar, u naslovima ili na drugi način, ne naglašava rasu, nacionalnost, profesiju i religiozna ubeđenja osoba o kojima piše, a posebno uhapšenih, optuženih ili osuđenih lica, ukoliko to nije izuzetno bitno za slučaj o kojem obaveštava.

Novinar i redakcija uzdržavaju se od objavljivanja izjava, podnesaka, tužbi i optuživanja, koji imaju za cilj da izazovu skandal, da posluže kao sredstvo za iznuđivanje ili da nanesu štetu ugledu ličnosti.

Novinar ne prejudicira odluku suda pružanjem podrške samo jednoj strani, niti objavljuje izlaganja, predstavke i izjave koje pred sudom daje samo jedna strana. Novinar izbegava javno identifikovanje lica koje je osumnjičeno za zločin, uhapšeno ili pozvano pred sud u postupku koji prethodi formalnoj optužbi. Javno identifikovanje žrtava silovanja ni u kom slučaju nije dozvoljeno.

Težak je prekršaj objaviti optužbe iznete bilo na sudu ili u društveno-političkim raspravama, a da se naknadno javnost ne obavesti o konačnom ishodu, pogotovo u slučajevima kada se utvrdi da te optužbe nisu osnovane.

III - ODNOSI MEĐU NOVINARIMA

Novinar je dužan da jača profesionalnu solidarnost i drugarske odnose na radu.

Njemu su tuđi svi akti koji:

- Deinformišu druge novinare pri obavljanju profesionalnog zadatka;
- Predstavljaju drugog novinara u krivom svetlu s posledicom da ovaj pretrpi moralnu ili materijalnu štetu;
- Iz razloga lične netrpeljivosti otežavaju i sprečavaju objavljivanje radova drugog novinara;
- Samovoljnom promenom potpisanog teksta koji je napisao drugi novinar, izopačavaju smisao i sadržaj tog teksta.

Svaku bitnu izmenu suštine novinarskog teksta nadležni urednik obavlja sa autorom. Autor ima pravo da povuče potpis sa svog teksta, ukoliko smatra da je redakturom dovedena u sumnju tačnost podataka ili su, bez njegove saglasnosti, izvršene krupne izmene koje bitno menjaju smisao napisa.

IV - ZAVRŠNE ODREDBE

Kriterijumi i norme ovog kodeksa obavezni su za sve članove Saveza novinara Jugoslavije, kao, u istoj meri, i za redakciju listova, radija i TV stanica. Ta obaveznost je univerzalna i trajna i ne može se smanjivati i izbegavati pozivanjem na bilo kakve posebne okolnosti, razloge i status.

Svako narušavanje normi Kodeksa povlači za sobom određene, tačno utvrđene sankcije, predviđene normativnim aktima radnih organizacija sredstava informisanja, statutima republičkih i pokrajinskih novinarskih organizacija i Statutom SNJ. Odgovornost pada ne samo na počinioca povreda profesionalne etike, nego i na sve one koji ih tolerišu, ne reaguju na njih dovoljno odlučno, jasno i pravovremeno, i pokušavaju da ih prikriju, ublaže i zataškaju.

U tom smislu, redakcije snose moralnu i društvenu odgovornost ukoliko, bez odlaganja, ne preuzmu, saglasno obavezama iz svojih normativnih akata i ovog Kodeksa, efikasne mere protiv onih svojih članova koji krše norme profesionalne etike.

Redakcija primenjuje kriterijume i norme ovog Kodeksa i kad su u pitanju prilozi autora koji nisu članovi Saveza novinara.

Novinar, koji deluje u duhu Kodeksa, uživa punu podršku svoje redakcije i profesionalne organizacije. Ovu podršku novinar posebno uživa:

- Ako bez svoje odgovornosti ne može da obavi zadatak, jer mu nadležni izvori ili službe informacija nisu stavili na raspolaganje neophodne podatke;
- Ako bi bio izložen neprijatnostima zato što je objavio materijal čija je istinitost proverena i čije objavljivanje nije u protivnosti sa zakonskim propisima.

Novinarska organizacija će podsticati i braniti odlučnost i postojanost novinara u bici za istinu, bez obzira na razlike i otpore.

Novinar sprovodi kriterijume i norme ovog Kodeksa na taj način što ih se dosledno pridržava u svom svakodnevnom radu i što u svojoj redakciji, novinarskom aktivu i sekciji ili na drugi način, iznosi dokumentovano, kritičko mišljenje o tekstovima drugih novinara, ukoliko se njima povređuje načelo istinitosti i objektivnosti i uopšte narušavanje odredbe Kodeksa i time umanjuje društveni ugled novinara.

Redakcija sprovodi norme i kriterijume ovog Kodeksa na taj način:

- Što objavljuje mišljenja građana o tekstovima novinara - njenih članova, kao i iz drugih redakcija, ukoliko se tim tekstovima krše norme Kodeksa, čime se umanjuje društveni ugled novinara i sredstava javnog informisanja;
- Što za povrede profesionalne etike preduzima postupak saglasno normativnim aktima svoje radne organizacije.

Aktivi i sekcije novinarske organizacije sprovode norme i kriterijume Kodeksa na taj način što na svojim sastancima javno razmatraju povrede profesionalne etike i predlažu redakcijama i sudovima časti profesionalne organizacije da preduzimaju odgovarajući postupak.

Forumi i organi novinarske organizacije sprovode norme i kriterijume ovog Kodeksa na taj način što, po predloženoj ili sopstvenoj inicijativi, predlažu da se odgovarajući postupak pokrene u redakciji, aktivu, sekciji i sudovima časti.

Sudovi časti novinarske organizacije preduzimaju, po predloženoj ili sopstvenoj inicijativi, postupak za zaštitu kriterijuma i normi ovog Kodeksa, saglasno statutima republičkih i pokrajinskih novinarskih organizacija.

Pravo pokretanja postupka za zaštitu normi Kodeksa imaju i svi građani naše zemlje, radne i društveno-političke organizacije, kao i predstavnički organi i društveno-političke zajednice, ukoliko ocenjuju da su pojedinim napisima novinara povređeni njihovi opravdani interesi i društveni ugled, ili ciljevi i interesi naše samoupravne socijalističke zajednice. U tom slučaju, postupak se obavlja na način i preko tela predviđenih u tu svrhu normativnim aktima radnih organizacija sredstava informisanja, statutima republičkih i pokrajinskih organizacija.

Prihvatajući tekst ovog Kodeksa kao minimum etičkih normi, radne organizacije u informativnoj delatnosti i republičke i pokrajinske organizacije mogu svojim aktima razrađivati i upotpunjavati pojedine delove Kodeksa.

(„Naša štampa“, Beograd, juni 1973, str. 26 i 27.)

Izvor: *Novinarstvo*, godina IX, br. 1-2, Savez novinara Jugoslavije, 1973, str 98-102.

Kodeks novinara Jugoslavije (1982. godina)

- Usvojen na XVII izornoj skupštini Saveza novinara Jugoslavije 28. i 29. oktobra 1982. godine u Kumrovcu

Polazeći od Ustava SFRJ, Programa SKJ i drugih osnovnih dokumenata SKJ i SSRNJ o informisanju, o društvenom položaju i funkciji štampe, radija i televizije, od ciljeva i principa izgradnje slobodnog i humanog socijalističkog samoupravnog društva, i polazeći od uloge novinarstva u našem socijalističkom društvu i etičkih, političkih i društvenih odgovornosti novinara koje odatle proističu, polazeći od javnosti rada svih samoupravnih državnih i društveno-političkih organizacija i organa, nosilaca javnih funkcija i ovlašćenja.

XVII izborna skupština Saveza novinara Jugoslavije donosi Kodeks kojim se utvrđuju moralno-političke i profesionalne norme u obavljanju novinarskog poziva.

Opšta načela

Novinar je društveno-politički radnik koji, svesno privržen idejama marksizma-lenjinizma, u svojoj profesionalnoj delatnosti, javno, pisanom i usmenom rečju, karikaturom, fotografijom i filmom, učestvuje u izgradnji i razvoju socijalističkog samoupravnog društva boreći se za:

- ostvarenje uloge radničke klase i prava svih ljudi da odlučuju o uslovima svog rada i života,
- socijalističke i humane odnose među ljudima, za poštovanje slobode i dostojanstva čoveka,
- jedinstvo socijalističke samoupravne Jugoslavije, produbljivanje ravnopravnosti i samoupravne samostalnosti naroda i narodnosti,
- razvijanje jugoslovenskog socijalističkog patriotizma i jačanje odbrambene sposobnosti naše zemlje i društvene samozaštite,
- jačanje tekovina, tradicija i ciljeva jugoslovenske revolucije,
- doslednu politiku nesvrstanosti, mira, nezavisnosti i ravnopravnosti u međunarodnim odnosima.

U svom društveno-političkom delovanju novinari polaze od načela da sloboda informisanja proizilazi iz samoupravne socijalističke orijentacije društvenog razvitka, te da samostalnost u njegovu radu raste srazmerno vlastitom idejno-političkom i stručnom osposobljavanju.

Zalaganje novinara za efikasno ostvarivanje ciljeva našeg samoupravnog socijalističkog razvoja uključuje i angažiranu i energičnu borbu protiv birokratsko-tehnokratskih i drugih uzurpacija, pojava nacionalizma i liberalizma, liderstva i oportunističkog ponašanja, protiv svih negativnosti koje ugrožavaju sigurnost i koče razvitak socijalističke Jugoslavije.

Objektivno informisanje je bitan, sastavni deo samoupravnog odnosa, ustavno pravo i obaveza građana i profesionalno-etički zahtjev novinarskog poziva. Stoga društvenu opasnost predstavlja sve što ometa i deformiše tačnu, potpunu i pravovremenu informaciju, a posebno prećutkivanje

jednih podataka da bi se izmijenio karakter drugih, korištenje poluistinama da bi se izbjegla istina, manipulisanje doziranjem obaveštenosti, samovoljno filtriranje izvora informacija. Sve ove i druge zloupotrebe u procesu informisanja, bez obzira gde im je izvor, spadaju u najteže povrede Kodeksa novinarske profesije.

Novinari, redakcije i novinarski aktivni dužni su da se bore protiv svih zloupotreba i na taj način čuvaju i afirmiraju društveni i profesionalni ugled novinarskog poziva.

Informišući o dostignućima vlastite sredine, novinar je odgovoran za svestranu obaveštenost javnosti i celini kretanja u svakoj republici i pokrajini, kao i za svaku drugu sredinu u našoj zemlji.

Otvorenost javnih glasila za idejnu, klasno opredeljenu i istinitu javnu reč uslov je podružljavanja informativne delatnosti na kojoj novinari snose i profesionalnu, moralnu i političku odgovornost. U skladu s tim novinari se bore za to da javna glasila budu istinska, otvorena tribina najprogresivnijih ideja dostupna svim radnim ljudima i građanima naše zemlje.

Novinarska organizacija SFRJ i novinari razvijaju i neguju međusobnu saradnju, kao i saradnju sa svim progresivnim novinarskim organizacijama u svetu.

Novinarima SFRJ strane su sve ideologije mržnje, nacionalne i rasne netrpeljivosti, podele ljudi po boji kože, veri i sl. Oni se bore protiv takvih gledišta i pojava, a zalažu se za mir, nacionalnu nezavisnost, nesvrstanu politiku i pravednije društveno-ekonomske odnose u svetu.

Novinari se ličnim primerom i rečju bore za socijalističke samoupravne odnose u redakciji i osnovnoj organizaciji udruženog rada s kojom su udružili svoj rad.

Međusobni odnosi novinara zasnivaju se na poštovanju ljudske ličnosti i profesije. Novinari su dužni njegovati drugarske odnose međusobnog poverenja, iskrenosti, pomaganja i saradnje.

Kao društveno-političkom radniku novinaru je svojstvena samokritika.

Međusobna kritika novinara mora da bude dobronamerna i osnovana.

U suprotnosti je s ovim Kodeksom:

- Dezinformisati druge novinare prilikom obavljanja profesionalnog zadatka.
- Predstavljati druge novinare u krivom svetlu i time im nanositi moralnu i materijalnu štetu.
- Otežavati i sprečavati objavljivanje radova drugih novinara ili im otežavati obavljanje posla.
- Izopačavati smisao i sadržaj tuđeg teksta.

Za svaku bitnu izmenu novinarskog teksta odgovornost snosi svako tko učestvuje u redigovanju teksta, ukoliko je time povređena istinitost i potpunost informacije.

Autor ima pravo povući potpis sa svoga teksta ukoliko smatra da je redigovanjem dovedena u sumnju tačnost podataka ili ako su bez njegove saglasnosti izvršene izmene.

Ispravka u listu, radiju ili televizijskoj emisiji mora se označiti zakonski utvrđenim terminima te je u suprotnosti s kodeksom preinačavanje naziva ispravki u „objašnjenje“, „obrazloženje“ ili slično izigravanje zakonske obaveze.

Novinar posebno vodi računa o informacijama koje predstavljaju vojnu, državnu ili privrednu tajnu.

Novinar poštuje embargo i sve ostale ugovorene uslove za objavljivanje informacija.

S novinarskim pozivom nespojivi su:

- Omalovažavanje čovekove ličnosti i narušavanje njegovog dostojanstva kao i služenje liderstvu,
- Neosnovana moralna i politička diskvalifikacija, kao i veličanje pojedinaca,
- Svako namerno prećutkivanje, odlaganje ili nepotpuno informisanje o važnim događajima, pojavama i problemima vlastite sredine i društva u celini, kao i izbegavanje otvorenog javnog dijaloga sa životnim pitanjima i temama koje zaokupljaju radne ljude i građane i organizovane subjektivne snage predstavljaju težak prestup protiv Kodeksa novinarske profesije.
- Iznošenje u javnosti pojedinosti iz privatnog života čoveka bez njegove saglasnosti,
- Nekritičko prikazivanje moralno izopačenih i kriminalnih postupaka.

U suprotnosti je s ovim Kodeksom objavljivanje optužbi na sudu ili u javnim raspravama, a da se naknadno javnost ne obavijesti o konačnom ishodu, pogotovu u slučajevima kada se utvrdi da optužbe nisu osnovane.

Novinari su obavezni izbegavati javnu identifikaciju osoba navođenjem imena, inicijala, nacionalne pripadnosti, vere, fotografijom ili filmom, kad god to nalaže obazrivost i kad to nije bitno za informisanje javnosti.

Javna reč mora biti izgovorena ili napisana jezikom jasnim i razumljivim radnom čoveku i građaninu.

S posebnom odgovornošću i obazrivošću novinar objavljuje napise o prirodnim, saobraćajnim i drugim nesrećama, naročito u pogledu objavljivanja imena i fotografija ili filmskog materijala. To se odnosi na informacije o teškim oboljenjima pojedinaca, ličnostima sa fizičkim i psihičkim manama, neprilagođenosti ličnosti sredini, seksualnim ekscesima i nastranostima silovanja, prostituciji, maloletničkom kriminalu, porodičnoj drami, samoubistvima i pokušajima samoubistva.

Javno izgovorena ili napisana reč mora biti lišena vulgarnosti, preterivanja, ponižavanja, izazivanja i podsticanja niskih pobuda i nagona.

Novinar i redakcija uzdržavaju se od objavljivanja izjava, podnesaka, tužbi i optuživanja koja imaju za cilj da izazovu skandal, da posluže kao sredstvo za iznuđivanje ili da nanesu štetu ugledu ličnosti.

Nedopustiv je akviziterski rad ili bavljenje reklamno-propagandnim poslovima koji mogu dovesti u pitanje objektivnost informisanja.

Nedopustiv je plagijat, a takođe i komplikacije u kojima nisu navedeni izvori.

U listovima, emisijama na radiju i televiziji, ekonomska propaganda mora biti vidljivo odvojena od političko-informativnih napisa.

Novinar koji deluje u duhu Kodeksa uživa punu podršku svoje redakcije i profesionalne organizacije. Tu podršku novinar posebno stiže:

- ako ne može obaviti zadatak jer mu nadležni izvori, službe informacija i sl., nisu stavili na raspolaganje nužne podatke;
- ako je bio izložen neprijatnostima zato što je objavio materijal čija je istinitost proverena i čije objavljivanje nije u protivrečnosti sa pozitivnim zakonskim propisima.

Novinarska organizacija podstiče, brani odlučnost i postojanost novinara u borbi za istinu i objavljivati svoj stav u nastalom sporu.

Novinar provodi norme ovog Kodeksa time što ih se dosledno pridržava u svom svakodnevnom radu.

Novinari, njihove redakcije, aktivni i sekcije provode norme ovog Kodeksa na način:

- da objavljuju mišljenja građana o objavljenim tekstovima, ukoliko se tim tekstovima krše norme ovog Kodeksa;
- da za povrede profesionalne etike pokreću postupak u skladu s normativnim aktima novinarske organizacije.

Aktivni i sekcije novinarske organizacije provode norme ovog Kodeksa na taj način što na svojim sastancima javno razmatraju povrede profesionalne etike i predlažu sudovima časti da preduzimaju odgovarajući postupak.

Forumi i organi novinarske organizacije sprovode norme ovog Kodeksa na taj način što, po predlogu ili po vlastitoj inicijativi, donose odluku da se odgovarajući postupak pokrene u aktivu, sekciji i sudovima časti.

Pravo pokretanja postupka za zaštitu normi Kodeksa imaju svi građani naše zemlje, radne i društveno-političke organizacije, kao i predstavnički organi i društveno-političke zajednice.

Prelazne i završne odredbe

Norme ovog Kodeksa obavezuju sve novinare SFRJ i njihove redakcije.

Norme Kodeksa primenjuju se i kad su u pitanju prilozi autora koji nisu članovi Saveza novinara.

Svaka povreda normi ovog Kodeksa povlači za sobom određene sankcije, predviđene članom 11. Statuta SNJ.

Odgovornost pada ne samo na počiniocce povrede profesionalne etike, nego i na sve one koji ih tolerišu, ne reaguju na njih dovoljno odlučno, jasno i pravovremeno, ili ih pokušavaju prikrivati i ublažavati.

Izvor: *Novinarstvo*, godina XVIII, br. 3-4, Savez novinara Jugoslavije, 1982, str. 136-1140.

Kodeks novinara Jugoslavije (1988. godina)

o profesionalnim i etičkim normama i vrednostima u obavljanju novinarskog posla u javnim glasilima

Opšta načela

U obavljanju profesionalne delatnosti u štampi, na radiju i televiziji, novinar se zalaže za razvoj socijalističkog samoupravljanja, neprikosnoveno jedinstvo i federativno uređenje Jugoslavije, načela ravnopravnosti njenih naroda i narodnosti, humane socijalističke odnose među ljudima i principe nesvrstanosti i miroljubive koegzistencije u jugoslovenskoj spoljnoj politici.

Novinar se zalaže za ostvarivanje ustavne uloge radničke klase i prava radnih ljudi da slobodno odlučuju o svom životu i radu, jačanje jugoslovenskog socijalističkog patriotizma, očuvanje revolucionarnih tekovina i ustavnog ustrojstva zemlje.

Novinar se zalaže za uvažavanje slobode, dostojanstva i ljudskih prava građana, za pravnu državu, kao i za ravnopravnost ljudi pred zakonom.

Novinar neguje kulturu i etiku javne reči i uvažava dostignuća i progresivne vrednosti civilizacije.

Prava i dužnosti

1. U obavljanju svog posla novinar se pridržava zakonskih odredbi i za svoj rad snosi odgovornost pred društvom, zakonom i profesionalnom organizacijom.
2. Novinar u obavljanju svoje profesionalne delatnosti polazi od načela da su u sistemu socijalističkog samoupravljanja javna glasila slobodna, samostalna i istraživačka u interesu javnosti rada, samoupravne demokratije i društvenog progressa.
3. Iznošenjem samostalnog i kritičkog stava u traganju za istinom kao osnovnim načelom u profesionalnom radu, novinar aktivno učestvuje u stvaranju javnog mnjenja i kolektivnom rasuđivanju o stvarima koje se tiču svih.
4. Pravo i dužnost novinara je da se bori za slobodan protok informacija na celom jugoslovenskom prostoru, za otvorenost javnih glasila za mišljenja i stavove građana i institucija, za širenje slobode i samostalnost delovanja javnih glasila.
5. Novinar je obavezan da u javnosti iznosi istinitu, potpunu i proverenu informaciju. On navodi ime ličnosti ili institucije od koje je dobio podatak, informaciju ili izjavu. Ima pravo i da ne otkrije izvor informisanja, ali za objavljivanje iznesenih podataka sam snosi odgovornost.
6. U slučaju da je nezakonito ili neopravdano sprečen da dođe do prave informacije, novinar ima pravo da o tome obavesti javnost.

7. Pri izveštavanju, a posebno u komentarima i polemičkim tekstovima, novinar je dužan da poštuje etiku javne reči i neguje kulturu dijaloga. Takođe je obavezan da uvažava dostojanstvo i integritet ličnosti sa kojom polemíše.

8. Rad novinara podložan je kritici i sudu javnosti. Novinari i redakcije su obavezni da se pažnjom odnose prema predlozima, sugestijama, primedbama i kritikama koje im se upućuju.

9. Novinar poštuje autorstvo drugih novinara i ostalih učesnika u javnom informisanju. Nedopustivo je prepravljavanje, skraćivanje ili menjanje priloga koje iskrivljuju autorove misli i idu na uštrb istinitosti i potpunosti informacija. Izmenjeni prilozi mogu se objavljivati samo sa znanjem autora. U slučaju nesaglasnosti, autor ima pravo da povuče svoj prilog i potpis.

10. Prilog bez imena autora i prilog pod pseudonimom smatraju se redakcijskim.

11. Novinara obavezuju zakonske odredbe o čuvanju tajne. Novinar poštuje dogovor o neobjavlivanju informacija. Ako su, prema njegovoj proceni, navedena ograničenja upotrebljena za zloupotrebu informacije, on je dužan da na to skrene pažnju javnosti.

12. Novinar štiti čovekovu ličnost, njegovu intimu i privatnost od neopravdanog i senzacionalističkog otkrivanja u javnosti. Posebno je pažljiv kada izveštava o nesrećama, porodičnim tragedijama, bolestima, deci i maloletnicima. Kad izveštava iz oblasti pravosuđa, vodi računa da su svi ljudi pred zakonom jednaki i da niko ne može biti proglašen krivim dok nije pravosnažno osuđen.

13. Novinar se ne bavi akviziterstvom i ne objavljuje informacije čiji je cilj nezakonito sticanje lične materijalne koristi.

14. Plagijat je nespojiv sa novinarskim kodeksom.

15. Novinar i novinarske organizacije čuvaju ugled, dostojanstvo i integritet svoje profesije. Među sobom saraduju i neguju kolegijalne i drugarske odnose, kao i profesionalnu solidarnost.

Završne odredbe

Novinar koji radi u duhu ovog kodeksa uživa podršku i zaštitu svoje redakcije i profesionalne organizacije.

Statutom Saveza novinara Jugoslavije određene su sankcije za povredu kodeksa. Redakcijskim aktima odgovornost za sprovođenje kodeksa utvrđuje se i za novinare koji nisu članovi Saveza novinara.

Za zaštitu kodeksa nadležni su Savet za etiku SNJ i Veća časti novinarskih organizacija republika i pokrajina.

Izvor: *Naša štampa*, godina XXXVII, br. 384-385, Beograd, 1988, str 2.

Kodeks novinara Jugoslavije (1990. godina)

OPŠTA NAČELA

Pravo na informaciju, slobodu izražavanja i kritiku jedno je od osnovnih prava čoveka, bez obzira na pol, rasu, nacionalnu pripadnost, veroispovest i političko opredeljenje.

Iz tog prava javnosti da bude upoznata sa činjenicama i mišljenjima proizilazi celina obaveza i prava novinara. U svom radu novinari dosledno brane ljudska prava, dostojanstvo i slobodu, uvažavaju pluralizam ideja i nazora, doprinose jačanju pravne države i, kao deo demokratske javnosti, učestvuju u kontroli delovanja vlasti i politike.

Novinari neguju kulturu i etiku javne reči i poštuju dostignuća i progresivne vrednosti civilizacije.

PRAVA I DUŽNOSTI

1. U obavljanju svog posla, novinar se rukovodi načelima novinarskog poziva, pridržava se zakonskih odredbi i za svoj rad snosi odgovornost pred javnošću, zakonom i svojom profesionalnom organizacijom. Pri tome polazi od načela da su u demokratskom društvu javna glasila slobodna, samostalna, istraživačka i otvorena za različita mišljenja.

2. Iznošenjem samostalnog i kritičkog stava u traganju za istinom kao osnovnim načelom u profesionalnom radu, novinar aktivno učestvuje u oblikovanju javnog mnjenja i kolektivnom rasuđivanju o pitanjima koja se tiču svih.

3. Novinar, kao i svaki građanin, ima pravo na svoje političko i drugo opredeljenje i angažovanje, koje, međutim, ne sme unositi, ni posredno ni neposredno, u svoje profesionalne obaveze. U svom delovanju poštuje profesionalnu distancu prema aktuelnim događajima, što je jedan od uslova za objektivno, odnosno krajnje profesionalno izveštavanje o događajima.

4. Novinar je obavezan da javnosti iznosi istinite, potpune i proverene informacije. On navodi ime ličnosti ili institucije od koje je dobio podatke, informacije ili izjave. Ima pravo da ne otkrije izvor informacije, ali za objavljeni podatak sam snosi odgovornost.

5. Novinar zahteva pravo na slobodan pristup svim informacijama i pravo da slobodno ispituje sve činjenice koje se tiču javnog života. U slučaju da je neopravdano sprečen da dođe do tražene informacije, ima pravo da o tome obavesti javnost.

6. Novinara obavezuje zakonska odredba o čuvanju vojne, državne ili poslovne tajne. Novinar poštuje embargo na objavljivanje informacija, ali ako proceni da su navedena ograničenja zloupotrebljena radi zatvaranja informacija, dužan je da na to ukaže nadležnima i zatraži objašnjenje za javnost.

7. Pri izveštavanju, a posebno u komentarima i polemičkim tekstovima, novinar je dužan da neguje etiku javne reči i kulturu dijaloga. Takođe, dužan je da poštuje dostojanstvo i integritet ličnosti sa kojom polemíše.

8. Rad novinara podložan je kritici javnosti. Novinari i redakcije dužni su da s pažnjom razmatraju predloge, sugestije, primedbe i kritike koje im se upućuju.

9. Pravo i dužnost novinara je da se zalaže za slobodan protok informacija na celokupnom jugoslovenskom prostoru.

10. Novinar poštuje autorstvo drugih novinara i ostalih učesnika u javnom životu.

11. Skraćivanje ili menjanje priloga koje iskrivljuje autorove misli ide na štetu istinitosti informacije. Izmenjeni prilozi mogu se objaviti samo uz saglasnost autora. U slučaju nesuglasica, autor ima pravo da povuče svoj prilog i potpis.

12. Prilog bez imena autora i prilog pod pseudonimom smatraju se redakcijskim materijalom.

13. Plagijat je nespojiv s novinarskim kodeksom.

14. U nastojanju da dođe do informacije, fotografije, snimka ili dokumenta, novinar ne sme koristiti nelojalna i nelegitimna sredstva.

15. Član novinarske organizacije ima pravo da odbije radni zadatak ako je u suprotnosti sa ovim Kodeksom, Statutom novinarske organizacije ili profesionalno-etičkim standardima novinarskog posla.

16. Novinar štiti ličnost, intimu i dostojanstvo ljudi od neopravdanog ili senzacionalističkog otkrivanja u javnosti. Posebno je pažljiv kada izveštava o nesrećama, porodičnim tragedijama, bolestima, deci i maloletnicima. U sudskim postupcima poštuje pretpostavku nevinosti, integritet i dostojanstvo svih strana u sporu. U političkim sukobima uvažava građanska prava i slobode učesnika te nastoji ostati nepristrasan.

17. Novinar se ne bavi reklamiranjem niti objavljuje informacije čiji je cilj nezakonito sticanje lične materijalne koristi.

18. Novinar i novinarska organizacija čuvaju ugled, dostojanstvo i integritet svoje profesije, sarađuju međusobno i neguju kolegijalne odnose i profesionalnu solidarnost.

ZAVRŠNE ODREDBE

Novinar koji radi u skladu sa ovim Kodeksom uživa podršku svoje redakcije i profesionalne organizacije.

Statutom Saveza novinara Jugoslavije predviđene su sankcije za kršenje Kodeksa. Redakcijskim aktima utvrđuju se obaveze i za novinare koji nisu članovi Saveza novinara Jugoslavije.

Za zaštitu Kodeksa nadležni su Savet za etiku Saveza novinara Jugoslavije i Veća časti novinarskih organizacija republika i pokrajina.

Izvor: *Naša štampa*, godina XL, br. 401, Savez novinara Jugoslavije, Beograd, 1990, str 10.

Etički kodeks novinarstva Nezavisnog udruženja novinara Srbije (1994. godina)

Uvodna napomena

Ovaj kodeks je zasnovan na uvažavanju profesionalnih i etičkih normi i vrednosti u obavljanju novinarskog rada u javnim medijima.

Načela

1. Dužnost je novinara da sledi najviše profesionalne i etičke standarde.
2. Novinar će u svim situacijama i bez izuzetka braniti načela slobode štampe i drugih medija javnog obaveštavanja, štiteći pravo na informaciju i izražavanje komentatorskog i kritičkog stava, držeći se starog pravila da su činjenice obavezne, a stavovi slobodni.
3. Novinar će se u svakoj prilici boriti protiv sprečavanja slobodnog opticanja vesti, protiv iskrivljavanja činjenica i protiv cenzure.
4. Obaveza je novinara da iznosi istinitu, proverenu, celovitu i blagovremenu informaciju. Navodeći ličnosti i ustanove od kojih je dobio podatke ili izjavu, zadržava pravo da ne otkrije izvor informisanja (što ga ne lišava prava za izneseno).
5. Novinar je dužan da blagovremeno ispravi svaku štetnu netačnost putem ispravke i izvinjenja određenoj ličnosti ili ustanovi, omogućujući pravo na odgovor kritikovanima ukoliko je reč o dostojnom predmetu rasprave.
6. U pribavljanju informacija, fotografija i ilustracija, novinar će se služiti putevima koji odgovaraju dostojanstvu i tradiciji novinarske profesije, držeći se pri tom načela da se čuju sve strane.
7. Vodeći računa o pravu javnosti da dozna relevantne činjenice iz svih oblasti života, novinar će se truditi da zaobiđe činjenice i intonaciju koja vređa privatnost građana, njihovo pravo na privatnu tugu i nesreću.
8. Novinar će odlučno izbegavati sve privilegije koje bi mogle da utiču na nezavisno obavljanje njegovih profesionalnih dužnosti.
9. Samo ako su činjenice relevantne i neophodne, novinar će u svojim izveštajima i informacijama pomenuti rasu određene ličnosti, boju, versku pripadnost, nacionalno opredeljenje, legitimnost rođenja, telesnu nesposobnost, bračni status (u slučaju nepostojanja) i seksualne sklonosti.
10. Novinar neće privatno koristiti prednosti zasnovane na informacijama koje je dobio prilikom svog profesionalnog rada pre nego što informacija bude dostupna javnosti.

Završna napomena

Novinar koji radi u duhu ovih načela uživa podršku svoje profesionalne organizacije. Statutom Nezavisnog udruženja novinara Srbije određene su mere i sankcije za povredu Kodeksa.

U Beogradu, 26. marta 1994.

Izvor: *Etički kodeksi: za štampane i elektronske medije, Novinarski priručnik*, NUNS, Beograd, 1999, str. 90-91.

Kodeks novinara Jugoslavije (1998. godina)

o profesionalnim i etičkim normama i vrednostima u obavljanju novinarskog posla u javnim glasilima

Opšta načela

U obavljanju profesionalnih zadataka novinar se zalaže za istinu, slobodu i demokratiju, za pravnu državu, njen integritet i ustavno uređenje Savezne Republike Jugoslavije, poštuje dostojanstvo i prava građana, kao i ravnopravnost ljudi pred zakonom.

Novinar u obavljanju svoje profesionalne delatnosti polazi od načela da su javna glasila slobodna, samostalna i istraživačka u interesu javnosti rada, demokratije i društvenog progressa.

Novinar neguje kulturu i etiku javne reči i uvažava dostignuća i progresivne vrednosti civilizacije.

Prava i dužnosti

1. U obavljanju svog posla novinar se pridržava zakonskih odredaba i za svoj rad snosi odgovornost pred zakonom i profesionalnom organizacijom.

2. U traganju za istinom kao osnovnim načelom u profesionalnom radu iznosi samostalan i kritički stav.

3. Pravo i dužnost novinara je da se bori za slobodan protok informacija na prostoru Savezne Republike Jugoslavije, za samostalnost delovanja javnih glasila i njihovu otvorenost za mišljenje i stavove građana i institucija.

4. Novinar je obavezan da u javnosti iznosi istinu, potpunu i proverenu informaciju. On navodi ime ličnosti ili institucije od koje je dobio podatak, informaciju ili izjavu. Ima pravo i da ne otkrije izvor informacije, ali za objavljivanje iznesenih podataka sam snosi odgovornost.

5. U slučaju da je nezakonito ili neopravdano sprečen da dođe do prave informacije, novinar ima pravo da o tome obavesti javnost.

6. Pri izveštavanju, a posebno u komentarima i polemičkim tekstovima, novinar je dužan da poštuje etiku i neguje kulturu javne reči. Takođe je obavezan da uvažava dostojanstvo i integritet ličnosti sa kojom polemíše.

7. Rad novinara podložan je kritici i sudu javnosti. Novinari i redakcije se s pažnjom odnose prema predlozima, sugestijama, primedbama i kritikama koje im se upućuju.

8. Novinar poštuje autorstvo drugih novinara i stalnih učesnika u javnom informisanju. Nedopustivo je prepravljavanje, skraćivanje ili menjanje priloga, kojim se iskrivljuju autorove misli i

ide na uštrb istinitosti i potpunosti informacije. Izmenjeni prilozi mogu se objavljivati samo sa znanjem autora. U slučaju nesaglasnosti, autor ima pravo da povuče svoj prilog i potpis.

9. Prilog bez imena autora i prilog pod pseudonimom smatraju se redakcijskim.

10. Novinare obavezuju zakonske odredbe o čuvanju tajne. Novinar poštuje dogovor o neobjavlivanju informacija. Ako su prema proceni novinara ovakvi dogovori zloupotrebljeni da bi se zatvorila informacija, on je dužan da na to skrene pažnju javnosti.

11. Novinar ne sme senzacionalistički da otkriva javnosti čovekovu ličnost i njegovu intimu. Obavezan je da obazrivo izveštava o nesrećama, porodičnim tragedijama, bolestima, deci i maloletnicima. Kad izveštava iz oblasti pravosuđa, vodi računa da su svi ljudi pred zakonom jednaki i da niko ne može biti proglašen krivim dok nije pravosnažno okrivljen.

12. Novinar ne sme da objavljuje informacije čiji je cilj nezakonito sticanje lične materijalne koristi, ne sme da prima poklone, novac ili druge materijalne nadoknade za obavljanje redakcijskog zadatka.

13. Plagijat je nespojiv sa novinarskim kodeksom.

14. Novinar i novinarske organizacije čuvaju ugled, dostojanstvo i integritet svoje profesije, među sobom saraduju i neguju kolegijalne odnose, kao i profesionalnu solidarnost.

Završne odredbe

Novinar koji radi u duhu ovog Kodeksa uživa podršku i zaštitu profesionalne organizacije i svoje redakcije.

Statutom Saveza novinara Jugoslavije određene su mere za povredu Kodeksa.

Ovaj Kodeks obavezuje sve novinare Jugoslavije.

Beograd, 28. oktobar 1998.

Izvor: *Etički kodeksi: za štampane i elektronske medije, Novinarski priručnik, NUNS, Beograd, 1999, str 93-95.*

Kodeks novinara Srbije (2001. godina)

(Usvojen na Izornoj skupštini Udruženja novinara Srbije, održanoj 24. februara 2001. godine u Aranđelovcu)

Sve veći značaj i uloga novinarske misije u savremenom društvu nameću novinarstvu zahteve najviše vrste. Odgovor prema savremenosti i istoriji, pred svojim narodom i pred svim ljudima sveta, pred zakonom i istinom, pred svojim bližnjima u zajednici u kojoj radi, pred javnim mnjenjem i pred sobom, a svestan neponovljivosti i duboke protivrečnosti svih tih zahteva kojima se tiče strašno postavljanje, novinar obavlja svoj poziv polazeći od toga da su sloboda i odgovornost nedeljivi.

I. Istinitost

1. Uvažavajući ljudsko pravo na obaveštenost, to znači pravo javnosti na istinu, najsvetija obaveza novinara je poštovanje istine.
2. Radi slobodnog i objektivnog oblikovanja javnog mnjenja, novinar ima pravo slobodnog pristupa svim izvorima informacija i nesmetanog istraživanja svih činjenica i pojava od značaja za javni život, osim onih koje su prethodno zakonski izuzete.
3. Savesno prikupljanje, priređivanje i objavljivanje vesti podrazumeva istinito, provereno, celovito i blagovremeno obaveštavanje javnosti, a tumačenje i ocenjivanje činjenica, događaja i pojava podrazumeva pravedan i nepristrasan komentar.
4. Pišući o činjenicama čije poreklo poznaje, novinar je dužan da naznači izvor saopštenja, kao i da verodostojno reprodukuje činjenice i svedočanstva, pri čemu se jasno moraju označiti foto-montaže i simbolične ilustracije.
5. Novinar ne sme odlagati niti sprečiti objavljivanje bitne informacije.
6. Nedopušteno je skrivanje bitnih podataka radi izostavljanja bitne informacije, falsifikovanje istine ili pružanje lažne slike o stanju, kao i svaki prepravljavanje koje ide na štetu istine. Izmene u tekstovima se mogu objaviti samo uz saglasnost autora.
7. Novinar snosi odgovornost za izbor činjenica i njihovo pravilno predstavljanje i odgovoran je za tačnost vesti koje nisu blagovremeno proverene.
8. Pišući o spornim pitanjima, novinar je dužan da čuje obe strane i iznese stavove, a ako jedna strana odbije izjašnjenje, on to mora navesti.
9. Celina naslova i najava treba da bude usklađena sa sadržinom teksta.

10. Novinarstvo se nespojivo sa senzacionalizmom, objavljivanjem netačnih vesti, kleveta, glasina i neproverenih informacija iz izmišljenih pisama ili izvora.

11. Nije dopušteno koristiti ili izveštavati o privatnim pismima i dokumentima bez saglasnosti njihove identifikacije.

12. Tajni izvori informacija i podaci se smatraju poverljivim.

13. Novinar se bori za slobodu pristupa informacijama i objavljivanja vesti, osigurava slobodan protok informacija i protivljen je svakom vidu cenzure.

14. Novinar ima pravo pokretanja otvorene rasprave o svim pitanjima važnim za društvo.

15. Novinar ne sme popustiti ili kriti protiv njegovih ubeđenja i saznanja.

16. Novinar štiti pojedince i grupe izložene nepravdi.

III. Načela u radu

17. Dosledno okrenuti istini, novinari neguju kulturu i etiku javne reči, poštuju pravo na odgovor i ispravku i blagovremeno objavljuju ispravke bez obzira na moguće lične štete ili posledice.

18. Novinar poštuje embargo, profesionalnu tajnu i privatnost izvora informacija.

19. Novinar ne sme lažno predstaviti niti služiti nečasnim metodama radi prikupljanja vesti, fotografija ili dokumenata.

20. Tajnom istraživanju se može pribegavati samo u granicama zakona i uz obaveštenje javnosti na odgovarajući način.

21. Novinarstvo se ne sme među ljude unositi neopravdan strah niti uvlačiti lažne nade.

IV. Poštovanje ličnosti

22. Polazeći od jednakosti građana pred zakonom i zaštite njihovih ljudskih prava, novinar štiti integritet ličnosti o kojoj piše, ne objavljujući podatke koji narušavaju dostojanstvo osobe.

23. Novinar ne zloupotrebljava osećanja ljudi niti njihovo neznanje ili nesposobnost da razumeju važnost informacija.

24. Novinar ne objavljuje podatke o deci, maloletnicima, bolestima, porodici i drugim privatnim aspektima bez saglasnosti lica o kojem piše.

25. U izveštavanju o sudskim postupcima novinar vodi računa o stavu da je svaki okrivljeni do sudske presude nevin.

V. Oglašavanje, uhođenje i vanredna stanja

26. Novinarstvu su tuđi reklama i prikrivena reklama, kao i svaki vid komercijalnog oglašavanja i ekonomske propagande. Ovakvi prilozi u glasilima moraju biti jasno izdvojeni od novinarskog sadržaja.

27. Bavljenje novinarstvom je nespojivo sa radom u obaveštajnim službama.

28. U vanrednim okolnostima i ratnim prilikama novinari koji obavljaju profesionalnu dužnost ne smatraju se uniformisanima. Nespojivo je novinarski posao sa nošenjem oružja u uniformi.

VI. Nezavisnost i povlastice

29. Sa novinarstvom su nespojivi mito za objavljivanje, prikrivanje ili sprečavanje informacija i svi oblici nezakonitog sticanja lične materijalne koristi, uživanja privilegija i povlastica, primanja poklona, nadoknade nad standarde koje na novinarski posao imaju i dodatnu odgovornost u odnosu na bilo kojim od ovih oblika novinar je dužan da to javno obelodani.

VII. Odnos prema kolegama

30. Odnos prema kolegama

Novinar neguje časne odnose prema kolegama, gaji poštovanje u nadmetanju. U odnosima sa kolegama, novinar se vodi u radu istinom, poštovanjem, uzajamnim poverenjem i podrškom. Falsifikovanje, plagiranje i prisvajanje tuđeg autorskog dela smatraju se nedopustivim aktima koji narušavaju profesionalne standarde i ugled.

31. Nedopustivi su prisvajanje sastava, njihovo plagiranje i falsifikovanje dokumenata. Novinar mora poštovati autorska prava kolega i integritet njihovog rada. Svako narušavanje ovih prava smatra se ozbiljnim prekršajem profesionalne etike.

VIII. Zaštita novinara

32. Novinar koji se pridržava ovog kodeksa uživa punu podršku i zaštitu svoje profesionalne organizacije i redakcije.

33. Svako ko smatra da je novinar prekršio neku od odredbi ovog kodeksa može se obratiti Sudu časti i Savetu časti Službe Udruženja novinara Srbije.

34. U slučaju povrede prava ili izricanja disciplinskih mera prema članovima Udruženja novinara Srbije, a Savet udruženja će doneti odluku o odgovarajućoj zaštiti ili sankcijama prema pojedincima i drugim učesnicima u javnom informisanju koji nisu članovi Udruženja novinara Srbije, nastojeći na taj način da potvrdi i učvrsti pravila duboke etičnosti novinarskog poziva.

Izvor: Mile Nedeljković, *Hronika Udruženja novinara Srbije 1941-2006*. Udruženje novinara Srbije i Službeni glasnik, Beograd, 2009, str. 420-422.

Novinarski kodeks Nezavisnog udruženja novinara Srbije (NUNS) (2003. godina)

1. Uvodne napomene

Ovaj dokument je zasnovan na uvažavanju profesionalnih i etičkih normi i vrednosti u obavljanju informativnog rada u medijima. Informativnim radom se bave ne samo novinari već i snimatelji, foto-reporteri, montažeri, direktori, vlasnici – svi zaposleni u medijima. Slobodnim prihvatanjem ideja koje se njime preporučuju, članovi Nezavisnog udruženja novinara Srbije (NUNS) ostvaruju programske ciljeve svog udruženja i preuzimaju obavezu njihovog promovisanja.

Kodeks važi podjednako i za članove NUNS-a koji rade u drugim sektorima informisanja (PR, agencije, vladine biltene i drugo).

NUNS preporučuje Kodeks i drugim novinarskim udruženjima, medijskim i srodnim organizacijama, a naročito predstavnicima svih nivoa vlasti.

2. Principi i načela

- Dužnost je novinara da sledi najviše profesionalne i etičke standarde.
- Novinar će u svim situacijama i bez izuzetka braniti načela slobode informisanja, štiteći pravo na informaciju i izražavanje komentatorskog i kritičkog stava, držeći se strogih pravila da su činjenice obavezujuće, a stavovi slobodni.
- Novinar će se u svakoj prilici boriti za slobodno traženje, primanje i širenje informacija i obaveštavanja bilo kojim sredstvom bez obzira na granice. Novinar će se naročito boriti protiv iskrivljavanja činjenica i protiv cenzure.
- Poštujući pravila novinarske profesije novinar je dužan da iznosi istinitu, proverenu, celovitu i blagovremenu informaciju, navodeći ličnosti i ustanove od kojih je dobio podatke ili izjavu.

Ukoliko postupa sa dužnom profesionalnom pažnjom, novinar zadržava pravo da ne otkrije izvor informacija.

Novinar je dužan da blagovremeno ispravi svaku štetnu netačnost putem ispravke i izvinjenja određenoj ličnosti ili ustanovi, omogućujući pravo na odgovor kritikovanim osobama, ukoliko je reč o dostojnom predmetu rasprave.

U pribavljanju informacija, fotografija i ilustracija, novinar se ne sme služiti nečasnim sredstvima, već putevima koji odgovaraju dostojanstvu i tradiciji novinarske profesije, držeći se pri tom načela da se čuju sve strane. Povreda ovog pravila ceniće se u skladu sa pretežnim interesom javnosti da sazna informaciju koja je tako pribavljena.

Vodeći računa o opravdanom interesu javnosti da dozna relevantne činjenice iz svih oblasti života, novinar neće iznositi informacije koje vređaju privatnost građana.

Novinar će odbiti sve privilegije koje bi mogle da utiču na nezavisno obavljanje njegovih profesionalnih dužnosti.

Podatke koji se odnose na etničku pripadnost, rasu, versko opredeljenje ili političke stavove novinar ne sme koristiti ukoliko takvi podaci mogu da posluže za diskriminaciju po tom osnovu.

Ovakvi podaci o ličnosti mogu se koristiti samo izuzetno i to ukoliko predstavljaju bitan element sadržaja teksta koji se objavljuje, i ni koji način ne povređuju pravo ličnosti, niti joj mogu prouzrokovati neprilike.

Novinar neće privatno koristiti prednosti zasnovane na informacijama koje je dobio prilikom svog profesionalnog rada, pre nego što informacija bude dostupna javnosti.

3. Odnos prema činjenicama

Osnovni zadatak novinara je da tačno, objektivno, potpuno i blagovremeno izvesti o događajima od interesa za javnost. U izboru činjenica i stavova koje će prenositi novinar se rukovodi potrebom javnosti da bude objektivno i blagovremeno obavještena o događajima od javnog interesa, ili o događajima koji zanimaju određene društvene grupe, ili pojedince.

Izbor činjenica mora da bude takav da omogućava objektivnu informaciju i uvid u sve relevantne aspekte nekog događaja.

Zadatak novinara je da govori istinu. Novinar ne sme slepo da veruje izvorima informacija.

Novinar mora da vodi računa o tome da izvori informacija sa kojima je u kontaktu često slede svoje interese ili interese društvenih grupa kojima pripadaju, prilagođavajući iskaze tim interesima.

Pre objavljivanja informacija novinar je dužan da u što je moguće većoj meri utvrdi sve relevantne činjenice.

Prećutkivanje činjenica koje mogu bitno da utiču na stav javnosti o nekom događaju jednako je njihovom namernom izmišljanju ili iznošenju laži.

Namernim prećutkivanjem bitnih činjenica novinar-član NUNS-a grubo povređuje ovaj kodeks.

4. Odnos prema vlastima

Novinari se zalažu za načelo izveštavanja u javnom interesu. Zbog toga nosioci javnih funkcija, na svim nivoima vlasti, ne smeju imati povlašćeni tretman u informisanju – bez obzira na to što su objektivno veliki izvor informacija. Favorizacija takvih informacija i ocena na račun drugih izvora smatraće se povredom ovog kodeksa.

Vladine informacije podležu proveri i javnom kritičkom prosuđivanju kao i sve druge informacije iz svih drugih izvora.

Povodom svakog bitnog narušavanja zakonskih odredbi o dostupnosti informacija koje utiču bilo koji organ vlasti, novinari će tražiti pokretanje zakonom predviđenog postupka o tome čim je to izvesno.

Javnost treba da bude obavještena i o slučajevima kada vlast uskraćuje one informacije koje po zakonu nije obavezna da objavi, kada glasilo proceni da je tim putem narušen javni interes i kada za takvu ocenu može da iznese valjane razloge.

Novinari će insistirati da informisanje o aktivnosti opozicionih organizacija, grupa i pojedinaca bude adekvatno snazi njihovih argumenata i veličini njihovog uticaja u društvu. Prećutkivanje opozicione aktivnosti povodom vladinih akcija smatraće se povredom Kodeksa.

Pokušaji pritisaka nosilaca javnih funkcija na glasila i novinare treba da budu predočeni javnosti. Javna glasila, vlasnici, urednici i novinari na koje nosioci izvrše pritisak zbog njihovog izveštavanja dobiće javnu podršku članova NUNS-a u odbrani od takvih pritisaka.

Novinari ne smeju nosiocima javnih funkcija davati nikakve posebne informacije o događajima o kojima izveštavaju, osim kad je reč o informacijama koje su po zakonu dužni da im daju.

5. Naslini konflikti – terorizam, kriminal, oružani sukobi

Teme terorizma, kriminala i oružanih sukoba, novinari moraju da obrade sa najvećom profesionalnom pažnjom.

Članovi NUNS-a ne smeju biti pripadnici, niti na bilo koji način povezani sa pripadnicima ili aktivnostima pojedinaca ili grupa koje se zalažu za upotrebu nasilja.

Ovaj kodeks naročito osuđuje svako zalaganje i/ili opravdavanje upotrebe nasilja u bilo kom cilju.

Novinar ima pravo da u svakom trenutku odbije da obradi temu na način koji bi kao posledicu imao bilo koju vrstu uplitanja u sukob. U ovakvim slučajevima, NUNS je dužan da članovima koji se nađu u takvoj situaciji obezbedi svaku moguću zaštitu.

U slučaju kršenja pravila profesije i ovog kodeksa prilikom obrade tema nasilnih konflikata, NUNS u najkraćem mogućem roku preduzima protiv počinioca takvih prekršaja sve mere propisane Statutom Udruženja.

6. Društvene grupe i društvene vrednosti

Novinari ne smeju kreirati, koristiti, podsticati ili opravdavati stereotipe prilikom obrade tema koje se tiču bilo koje od društvenih grupa (nacija, manjina, grupa formiranih prema političkom, verskom, interesnom, rasnom, istorijskom, seksualnom ili bilo kom drugom opredeljenju ili uverenju).

Bilo koji oblik diskriminacije bilo koje društvene grupe smatra se teškim oblikom povrede ovog Kodeksa. Manipulacija pripadnošću određenoj društvenoj grupi smatra se teškim oblikom povrede ovog kodeksa. Novinari su dužni da se u svim prilikama pridržavaju ovog načela.

Pripadnost određenoj društvenoj grupi važna je kao informacija samo ukoliko je motiv, pozadina ili konsekvencija određenog događaja.

Najstrože je zabranjuje korišćenje neprimerenih, uznemiravajućih, pornografskih i sadržaja koji mogu imati štetan uticaj na decu.

7. Lična etika

Ovaj kodeks strogo zabranjuje sve oblike korupcije novinara, urednika i medijskih menadžera.

Novinari će se zalagati da svaki medij vidno naznači većinskog vlasnika i da obaveštava javnost o donacijama i poklonima koji pokrivaju troškove njegovog delovanja, kao i o velični udela donacija i poklona u godišnjem budžetu medija.

Svi komercijalni sadržaji moraju biti vidno odeljeni od ostalih informacija. Novinari neće potpisivati sadržaje koje su sačinili na komercijalnoj osnovi kao ni sadržaje sa komercijalnim porukama, a ne mogu učestvovati u bilo kom obliku reklamiranja bilo koje institucije, bilo koje robe ili usluge – osim kada je reč o nedvosmisleno humanitarnom karakteru.

Novinarima je zabranjeno da u radu promovišu sopstvene privatne interese. Isto tako, novinari nisu pravačni događajima koji izazivaju konflikt njegovih ličnih sa javnim interesom.

Novinari neće primati poklone od izvora informacija. Ukoliko izvor informacija snosi troškove putovanja i smeštaja novinara, novinar je dužan da o tome na adekvatan način izvesti javnost. U izveštajima sa događaja koji su sponzorisani, novinari će navoditi imena sponzora samo u slučajevima kada je objavljivanje imena sponzora u skladu sa celinom informisanja javnosti o tom događaju.

Novinari imaju prava da prime besplatne primerke knjiga, besplatne karte za kulturne i sportske manifestacije i druge pogodnosti, ali ne smeju uslovljavati izveštavanje ili prikazivanje ovih knjiga ili događaja besplatnim pristupom.

NUNS svoje članove obavezuje na učešću u svakom obliku nelojalnom na utakmicama na tržištu Srbije, uključujući i nelokalnu utakmicu medija.

Nelojalnom utakmicom smatraće se i svi oblici neovlašćenog korišćenja tuđeg autorskog dela.

U skladu sa stavom da je glavni zadatak objektivno i istinito izveštavanje javnosti, članovima NUNS-a izričito je zabranjeno uključivanje u bilo koji oblik propagande. Izuzetak je uključivanje u kampanje za humanitarne potrebe.

8. Vlasnici, urednici i novinari

Novinari bi trebalo da odbiju naloge i zahteve urednika u slučajevima kada su uvereni da se oni kose sa osnovnim pravilima profesije i ovim kodeksom.

Protivno je ovom kodeksu da urednici od novinara zahtevaju da slede volju i interes vlasnika, ne vodeći računa o osnovnom cilju, tačnom, objektivnom i potpunom izveštavanju javnosti. Prekršaj ove odredbe smatraće se grubom povredom ovog kodeksa.

Urednici treba da odbiju zahteve vlasnika koji idu za tim da ispune potrebe samog vlasnika, njegove kompanije ili društvene grupe kojoj on pripada, ako su ti zahtevi u suprotnosti sa slobodom informisanja i načelima ovog kodeksa.

Urednici i novinari su naročito dužni da odbiju zahteve vlasnika koji bi značili zloupotrebu medija u cilju vređanja i omalovažavanja drugih.

9. Završne odredbe

Odredbe ovog kodeksa tumačiće se i primenjivati u skladu sa principima Evropske konvencije za ljudska prava i prakse Evropskog suda za ljudska prava.

Prihvatanje odredbi ovog kodeksa predstavlja uslov za članstvo u NUNS-u.

Novinar koji obavlja profesiju u duhu ovog kodeksa uživa podršku svoje profesionalne organizacije.

Statutom NUNS-a određene su mere i sankcije za povrede ovog kodeksa. Ovaj kodeks stupa na snagu danom usvajanja od strane Skupštine NUNS-a.

Izvor: Stevan Nikšić i Ana Davičo, *Etika novinarstva – priručnik za profesionalne novinare*, Centar za profesionalizaciju medija, Beograd, 2005, str. 23-27.

Kodeks novinara Srbije (2006. godina, dopunjen 2013. godine)

- Uputstva i smernice –

PREAMBULA

UNS i NUNS ovaj kodeks donose kao etički standard profesionalnog postupanja novinara. Dužnost je novinara da slede profesionalne i etičke principe sadržane u Kodeksu, i da se suprotstave pritiscima da te principe prekrše.

Kodeks preporučuje solidarnost sa kolegama kada su ugroženi standardi profesionalnog postupanja novinara.

Objasnenje:

Profesionalni i etički standardi definisani u ovom Kodeksu teže podizanju ugleda novinarske profesije, propagiraju zalaganje za slobodu mišljenja, govora i izražavanja, kao i nezavisnost medija.

Novinari koji krše načela ovog Kodeksa ne mogu da računaju na bezrezervnu podršku novinarskih udruženja i kolega.

Mediji su dužni da interes javnosti za potpunim, blagovremenim i istinitim informisanjem stave iznad svih drugih interesa. U kontekstu ovog Kodeksa, interes javnosti podrazumeva objavljivanje svih važnih informacija koje su čitaocu/slušaoocu/gledaoocu od pomoći pri formiranju vlastitog suda/mišljenja o pojavama i događajima.

Za primenu ovog Kodeksa odgovorni su i urednici i izdavači.

Objasnenje:

Novinari, odnosno urednici profesionalno su odgovorni javnosti (čitaocima/gledaocima/slušaoocima), a ne izdavaču/vlasniku (državi i interesnim grupama), i njihovim privatnim, ekonomskim, političkim i drugim interesima.

Izdavač/vlasnik ima nesporno pravo da ostvaruje poslovnu dobit i njome se rukovodi u poslovanju medija. Istovremeno, razlog postojanja medija jeste javni interes, i vlasničko pravo ga ne sme narušiti. Poslovni, politički i privatni interesi izdavača/vlasnika ne smeju da budu izgovor ili opravdanje za kršenje ovog Kodeksa.

Izdavač/vlasnik ne bi trebalo da po svom nahođenju, bez saglasnosti redakcije, menja uređivačku politiku medija.

Izdavač ima pravo da definiše uređivačku politiku, ali ona ne sme da bude u sukobu sa zakonom niti sa profesionalnim kodeksom.

I ISTINITOST IZVEŠTAVANJA

1. Obaveza je novinara da tačno, objektivno, potpuno i blagovremeno izvesti o događajima od interesa za javnost, poštujući pravo javnosti da sazna istinu i držeći se osnovnih standarda novinarske profesije.

Smernice:

- Moguće dejstvo objavljene informacije na medij ili medijskog vlasnika ne sme da utiče na odluku o njenom objavljivanju.
- Politička ili ideološka pozadina informacije ne sme da utiče na odluku o njenom objavljivanju, čak i ukoliko je ta politička ili ideološka pozadina u suprotnosti s političkim ubeđenjima novinara, urednika ili vlasnika medija.
- Saopštenja političkih stranaka ili drugih interesnih grupa moraju da budu označena kao takva. U slučaju da je saopštenje redakcijski obrađeno, čitaoci/gledaoci/slušaoци moraju da budu obavešteni o primarnom izvoru informacije.
- Redakcijska obrada saopštenja ne sme da izmeni činjenice, kontekst u kojem su upotrebljene, niti njihov smisao.

2. Pravo je medija da imaju različite uređivačke koncepte, ali je obaveza novinara i urednika da prave jasnu razliku između činjenica koje prenose, komentara, pretpostavki i nagađanja.

Smernice:

- Mediji koji prenose agencijske vesti snose odgovornost za ono što objavljuju. Ukoliko je agencija navedena kao izvor informacije, skraćivanje ili dopuna te informacije ne sme da promeni elementarno značenje, odnosno zaključak koji je agencija plasirala.
- Prilikom objave rezultata ispitivanja javnog mnjenja, preporučljivo je da se navede: naziv agencije koja je sprovela ispitivanje, naručilac ispitivanja, broj ispitanika, vreme kada je ispitivanje obavljeno, pitanja koja su postavljena ispitanicima.
- Ukoliko je objavljen komentar u suprotnosti sa uređivačkom politikom ili stavom redakcije, preporučljivo je da čitaoci/gledaoci/slušaoци o tome budu obavešteni.
- Otvoreno zalaganje za jednu političku stranku ili opciju nespojivo je s novinarskom profesijom.
- Novinari nisu obavezni da intervjuisanoj osobi omogućе autorizaciju teksta. Ukoliko se, u dogovoru s urednicima, ipak odobri autorizacija, intervjuisana osoba nema pravo da menja novinarska pitanja, smisao i kontekst svojih odgovora.

- Promene sadržaja fotografije nedopustive su bez saglasnosti autora.
- Mora se jasno naglasiti razlika između dokumentarne fotografije i fotomontaže. Čitaoci/gledaoci ne smeju da se dovode u zabludu.
- Nedopustive su drastične intervencije pri digitalnoj obradi dokumentarne fotografije. Dozvoljene su samo minimalne korekcije (u domenu boja, kontrasta, oštine, i slično) koje ne utiču na njen sadržaj.

3. Novinar je dužan da naznači izvor informacije koju prenosi. Ukoliko izvor ne želi da bude otkriven, novinari i urednici postupaju sa dužnom profesionalnom pažnjom i svojim profesionalnim autoritetom staju iza informacije i odgovaraju za njenu tačnost.

Smernice:

- U slučaju da izvor informacije uslovljava da ostane neimenovan, redakcija je dužna da to poštuje. Od ovog pravila može da se odstupi, ukoliko se informacija odnosi na planiranje nekog zločina, ili kršenje ustavnog poretka i bezbednosti države, kada je obaveza redakcije da to prijavi nadležnim organima. Preporučljivo je da se u ovim slučajevima konsultuje pravni savetnik.
- Objavljivanje informacija koje su označene kao poverljive, dopušteno je isključivo ukoliko se utvrdi da je pravo javnosti da bude informisana prioritarno u odnosu na razloge poverljivosti informacija.

4. Novinar je dužan, kada je to neophodno, da konsultuje što više izvora i da im omogući da iznesu svoj stav.

Smernice:

- Novinar je dužan da konsultuje najmanje dva nezavisna izvora informacija koja će datu informaciju da potvrde ili ospore.
- Dva međusobno nezavisna izvora informacija posebno su poželjna u slučaju postojanja indicije da zvaničan izvor daje nepotpunu i/ili netačnu informaciju. Postojanje dva nezavisna izvora informacija jednako je preporučljivo i u slučaju da ključne informacije potiču od anonimnog, odnosno poverljivog izvora.

5. Sa novinarstvom nespojivi su objavljivanje neosnovanih optužbi, kleveta, glasina, kao i izmišljenih pisama ili pisama čiji autor nije poznat ili njegov identitet nije proverljiv.

Smernice:

- Sadržaj pisama koja se objavljuju mora da bude u skladu s načelima profesionalne etike.
- Iako adresa pošiljaoca ne bi trebalo da se objavljuje, ona mora da bude poznata redakciji. Ukoliko postoji sumnja u identitet pošiljaoca, pismo ne bi trebalo da se objavi.

- Objavljivanje izmišljenih pisama nije dozvoljeno, kao ni intervencije na pismima bez saglasnosti autora.

- U slučaju da novinar proceni da je objavljivanje nepotvrđene informacije ili nagađanja u interesu javnosti, dužan je da jasno i nedvosmisleno naglasi da informacija nije potvrđena.

II NEZAVISNOST OD PRITISAKA

1. Novinar treba da se suprotstavi svakom pritisku na slobodno obavljanje profesije, kao i svakom vidu cenzure. Novinar zadatke prima samo od nadležnih urednika. Novinar ne sme odlagati objavljivanje bitnih informacija, osim zbog neophodne provere tačnosti.

Smernice:

- Novinar/urednik treba da izvesti javnost o pritiscima koji ugrožavaju slobodu informisanja i nezavisnost medija.

- Urednik je dužan da zaštiti novinara od svakog oblika cenzure i pritiska koji su mu poznati, bez obzira da li oni potiču od izdavača/vlasnika, države, interesnih grupa, i slično.

- Autocenzura se smatra kršenjem profesionalnih i etičkih normi.

- Uredničke intervencije ne smeju da izmene činjenice, kontekst i stavove novinara koji potpisuje tekst/prilog. U slučaju da urednik izmeni činjenice, kontekst i stavove iznesene u tekstu/prilogu, novinar je obavezan da se od tih intervencija ogradi.

- Naslov teksta/priloga ne sme da bude u suprotnosti sa suštinom teksta/priloga.

- Naslov teksta/priloga podleže istim etičkim principima kao i sam tekst/prilog.

- Bilo kakve intervencije (urednika, grafičkog urednika, dizajnera, i drugih), u pogledu sadržaja fotografije, nedopustive su bez saglasnosti autora.

2. Ekonomski i politički interesi izdavača ne smeju da utiču na uređivačku politiku na način koji bi imao za posledicu netačno, neobjektivno, nepotpuno i neblagovremeno informisanje javnosti.

Smernice:

- Ukoliko se izveštava o pojedincima i kompanijama koje imaju vlasnički udeo u mediju, preporučuje se da novinar/urednik navede tu činjenicu.

- Ukoliko izdavač medija ima vlasnički udeo u organizaciji, kompaniji o kojoj se izveštava, novinar/urednik trebalo bi da navede tu činjenicu.

3. Novinar se ne može prisiliti na izražavanje mišljenja protivnog njegovoj savesti.

Smernice:

- Novinar ne može biti kažnjen zbog odbijanja da izveštava suprotno svojim opredeljenjima i moralnim načelima.
- Ukoliko novinara prisiljavaju da izveštava suprotno svojim uverenjima, on ima pravo da javnost s tim upozna.

III SPREČAVANJE KORUPCIJE I SUKOBA INTERESA

1. Novinar ne sme da prima ili traži materijalnu ili neku drugu korist za prikupljanje, objavljivanje, odlaganje ili sprečavanje prikupljanja ili objavljivanja informacija.

Smernice:

- Ukoliko se novinar sa sagovornikom sastaje u restoranu, trošak bi trebalo da snosi redakcija. U slučaju da je to neizvodljivo, novinar bi trebalo da insistira na susretu na nekom mestu koje ne iziskuje troškove.
- Novinar/urednik ne sme da proda dokumenta, audio/video zapise, knjige i druge materijale koje je dobio u svrhu medijskog izveštavanja. Ovakvi materijali ne bi trebalo da se ustupaju drugim medijima bez saglasnosti izvora informacija.
- Preporučuje se da materijali dobijeni od izvora informacija ostanu u posedu redakcije ili dokumentacionog centra medija za koji novinar/ urednik izveštava.

2. Novinar je obavezan da odbije poklon ukoliko se može sa razlogom pretpostaviti da je poklon povezan sa obavljanjem njegove profesije i da može uticati na objektivnost u radu. Novinar je obavezan da prijavi redakciji nuđenje ili dobijanje poklona u vezi sa obavljanjem novinarskog posla.

Smernice:

- Prihvatanje poklona dozvoljeno je samo u slučajevima kada je reč o propagandnom materijalu (olovke, notesi, kačketi, i slično), ili predmetima neznatne materijalne vrednosti.

3. Ukoliko su pojedinac ili organizacija platili putne troškove novinaru/uredniku/redakciji, on je dužan da tu činjenicu navede u tekstu/prilogu

Smernice:

- Ukoliko se izveštava o temama koje su deo studijskog putovanja, profesionalnog usavršavanja ili stipendije, a koje organizuju i plaćaju državni organi, međunarodne i domaće nevladine organizacije i fondacije, političke stranke, kompanije i slično, onda to mora da bude nedvosmisleno navedeno u tekstu/prilogu.

- Redakcija bi trebalo da plaća službena putovanja novinara, dnevnice, putne troškove novinara na zadatku, ulaznice za različite događaje, i slično.

4. Novinar ne izveštava o temama u kojima ima privatni (lični ili grupni) interes.

Smernice:

- Neće se smatrati neprimerenim ukoliko novinar koji u nekoj stvari ima i lični interes izveštava o toj temi ako je u pitanju stvar od šireg javnog interesa (npr novinar koji živi u jednom delu grada piše tekst o potrebi da se u tom delu grada izgradi nova škola).

5. Novinar bi trebalo da učini sve da izbegne situacije koje bi mogle da dovedu do sukoba interesa, stvarnog ili prividnog, i koje bi mogle da ga navedu da kompromituje svoj ugled ili ugled profesije. Novinar koji ne može da izbegne sukob interesa dužan je da bez odlaganja o tome obavesti urednika.

Smernice:

- Novinar ne bi trebalo da izveštava ili iznosi stavove o ljudima s kojima je u bliskom krvnom srodstvu, braku, kao i bližim porodičnim ili prijateljskim odnosima.
- Novinar/urednik ne bi trebalo da izveštava o temama u kojima ima lični, politički ili komercijalni interes, npr kao član upravnog, nadzornog ili poslovnog odbora kompanije/organizacije/kluba, i slično.
- Novinar ne bi trebalo da se bavi sektorom u kojem član njegove (bliže i dalje) porodice ili blizak prijatelj ima moodlučivanja.

6. Sa novinarskom profesijom nespojiv je rad u PR i marketinškim agencijama, agencijama za lobiranje, državnim organima i institucijama, kao i političkim partijama.

Smernice:

- Učešće u političkoj, izbornoj ili medijskoj kampanji (političke stranke/kompanije, i slično), ne može da se obavlja istovremeno s novinarskim/uredničkim poslom. Politička aktivnost članova porodice novinara/urednika takođe bi mogla da uzrokuje stvaran ili prividan sukob interesa.
- Sa novinarskom profesijom nespojiv je rad u kontraobaveštajnim, obaveštajnim i drugim bezbednosnim službama ili rad za te službe.

7. Novinar ne sme biti u bilo kakvoj vrsti poslovnih odnosa sa subjektima čije aktivnosti pokriva.

Smernice:

- Novinar ne sme da piše o privrednim društvima od čijeg poslovnog uspeha zavisi njegov ili interes njegove (bliže i dalje) porodice ili prijatelja. Ukoliko takav interes postoji, novinar je dužan da, po dobijanju zadatka, o tome obavesti urednika.
- Novinar ne sme da izveštava o akcijama koje poseduje ili kojima namerava da trguje.

IV ODGOVORNOST NOVINARA

1. Novinar je, pre svega, odgovoran svojim čitaocima, slušaocima i gledaocima. Tu odgovornost ne sme da podredi interesima drugih, a posebno interesima izdavača, vlade i drugih državnih organa. Novinar se mora suprotstaviti svima koji krše ljudska prava ili se zalažu za bilo koju vrstu diskriminacije, govor mržnje i podsticanje nasilja.

Smernice:

- Novinar treba da izvesti urednika ukoliko se njegovi lični, ekonomski, politički i drugi interesi prepliću sa profesionalnim dužnostima.
- Novinarska profesija nespojiva je sa širenjem bilo koje vrste: polnih, rodnih, etničkih, rasnih, socijalnih, ili verskih stereotipa. Predrasude koje novinari privatno imaju, ne smeju da budu emitovane/objavljene ni u kakvom kontekstu, ni otvoreno, ni prikriveno.
- Nedopustivo je kolokvijalno, pogrdno i neprecizno nazivanje određene grupe.
- U izveštajima o krivičnim delima, nacionalna, rasna, verska, ideološka i politička pripadnost, kao i seksualno opredeljenje, socijalni i bračni status osumnjičenih lica ili žrtava, pominju se samo u slučaju kada su opredeljenja, pripadnost ili status u neposrednoj vezi s vrstom i prirodom počinjenog krivičnog dela.

2. Falsifikovanje dokumenata i plagijat nedopustivi su i smatraju se teškim prekršajem standarda profesionalnog postupanja novinara.

Smernice:

- Korišćenje tuđih informacija, ideja, istraživanja, i fotografija i grafičkih prikaza bez adekvatnog navođenja izvora, smatra se plagiranjem, i predstavlja jednu od najtežih povreda profesionalnih i etičkih standarda. Plagiranje ugrožava kredibilitet novinara/medijske kuće, i dovodi i do gubitka poverenja čitalaca/gledalaca/slušalaca u novinarsku profesiju.

3. Novinar je dužan da poštuje pravilo pretpostavke nevinosti i ne sme nikoga proglasiti krivim do izricanja sudske presude.

Smernice:

- Mediji su dužni da poštuju pravo pretpostavke nevinosti i da štite privatnost i identitet osumnjičenog ili počinioca, čak i u slučaju priznanja krivice.

- Zaštita privatnosti i identiteta podrazumeva ne samo zaštitu imena (označavanje osumnjičenog inicijalima), već i zaštitu drugih podataka koji bi mogli da upute na njegov identitet: fotografija, adresa, opis izgleda, bračno stanje, socijalni status, pripadnost nekoj grupi, imena suseda, rođaka i prijatelja.
- Žrtve i osumnjičeni često nisu svesni moći medija. Novinar je obavezan da to uzme u obzir, te da ne zloupotrebljava neznanje svojih sagovornika.
- Ukoliko žrtva nekog krivičnog dela pristane na razgovor, novinar ne sme da na osnovu tog razgovora otkrije identitet žrtve ili eventualnog počinioca.
- Ukoliko izveštava o počinjenom krivičnom delu, novinar mora da bude na oprezu da, u razgovoru s eventualnim svedocima, ne obelodani identitet žrtve, odnosno identitet i pravo na pretpostavku nevinosti osumnjičenog.
- Novinar mora da ima u vidu mogućnost zloupotrebe i manipulacije kojima mogu da ga izlože tobožnje žrtve određenih krivičnih dela.

4. Novinaru je zabranjeno da koristi neprimerene, uznemiravajuće, pornografske i sve druge sadržaje koji mogu imati štetan uticaj na decu.

5. Novinar je dužan da poštuje i štiti prava i dostojanstvo dece, žrtava zločina, osoba sa hendikepom i drugih ugroženih grupa.

6. Novinar neguje kulturu i etiku javne reči, poštuje pravo na odgovor, izvinjenje i ispravku i dužan je da blagovremeno objavi odgovarajuću ispravku.

Smernice:

- Mediji su dužni da, bez odlaganja, objave tačnu i potpunu informaciju, čak i ako su nehotice plasirali informaciju za koju se naknadno ispostavilo da je neosnovana optužba, glasina, uvreda ili kleveta.

7. Novinar/urednik ne sme da pristane da u bilo kojoj novinarskoj formi plasira bilo kakav oblik komercijalnog oglašavanja ili političke propagande. Novinar neće stavljati svoj potpis ispod komercijalnog oglašavanja ili političke propagande.

Smernice:

- Novinar/urednik dužan je da odbije plasiranje komercijalnog oglašavanja ili političke propagande u formi novinarskog izražavanja.
- Novinar je dužan da bude posebno pažljiv kada koristi saopštenja za javnost, tekstove i druge materijale PR i marketinških agencija, budući da oni primarno imaju svrhu da za klijente (direktno ili indirektno), obezbede besplatan i povoljan publicitet.

V NOVINARSKA PAŽNJA

1. Novinar je obavezan da pristupa poslu sa dužnom profesionalnom pažnjom.

2. Novinar ne sme slepo da veruje izvoru informacija. Novinar mora da vodi računa o tome da izvori informacija često slede svoje interese ili interese društvenih grupa kojima pripadaju i prilagođavaju svoje iskaze tim interesima.

Smernice:

- U kontaktu sa izvorima informacija neophodna je posebna pažnja kako bi se izbegla stvarna ili prividna pristrasnost, proistekla iz prisnih ličnih odnosa.
- Čitaoci/gledaoci/slušaoци moraju da budu obavešteni o neposrednoj koristi koju izvor može ostvariti od objavljivanja informacije. Ako izvor ima neposredan interes, ili nastoji da se s nekim obračuna, čitaoci/ gledaoci/slušaoци moraju o tome da budu obavešteni.

3. Prećutkivanje činjenica koje mogu bitno da utiču na stav javnosti o nekom događaju jednako je njihovom namernom iskrivljivanju ili iznošenju laži.

Smernice:

- Ukoliko su izvori informacija portparoli političkih stranaka, pojedinaca i kompanija, taj podatak mora da se navede jer je moguć njihov direktan ili indirektan uticaj na objektivnost izveštavanja.

4. Novinar mora biti svestan opasnosti od diskriminacije koju mogu da šire mediji i učiniće sve da izbegne diskriminaciju zasnovanu, između ostalog, na rasi, polu, starosti, seksualnom opredeljenju, jeziku, veri, političkom i drugom mišljenju, nacionalnom ili društvenom poreklu.

Smernice:

- Pripadnost određenoj etničkoj, političkoj, ideološkoj, ili nekoj drugoj grupi, kao i bračno stanje, versko opredeljenje, društveno poreklo, navodi se samo u slučajevima kada je taj podatak neophodan za puno razumevanje konteksta događaja o kojem se izveštava.
- Novinari moraju da izbegavaju fraze koje imaju šovinističke, seksističke, ili na bilo koji drugi način diskriminatorne konotacije (na primer: „pripadnica lepšeg pola“, „pripadnik jačeg pola“, „crnogorska lenjost“, i tome slično).

VI ODNOS PREMA IZVORIMA INFORMISANJA

1. Novinar ima pravo da istražuje sve okolnosti i činjenice o događajima koji su od interesa za javnost.

2. Novinar se u prikupljanju informacija ne sme služiti iznudom, pretnjom i proganjanjem izvora informacija.

Smernice:

- Pored toga što ne smeju da prete izvorima informacija, novinari ne bi smeli da obećavaju ni povoljno izveštavanje u zamenu za informacije.

3. Novinar je dužan da poštuje zahtev izvora informisanja za anonimnošću. Izmišljanje anonimnih izvora je težak prekršaj standarda profesionalnog postupanja novinara.

Smernice:

- Korišćenje anonimnih (poverljivih) izvora informacija generalno se ne preporučuje, osim ukoliko nema drugog načina da se dođe do informacije od izuzetnog značaja za javnost.
- Često, upotreba neimenovanih izvora informacija predstavlja samo način da izvor ili sam novinar/medij iznese netačne, nepotpune i nedovoljno proverene informacije. U slučaju da se pokaže da skrivanje izvora služi za pokriće njegovog nepostojanja, kredibilitet novinara/medija biće ozbiljno narušena.
- Anonimnost/poverljivost treba omogućiti izvorima koji mogu da pruže informaciju „iz prve ruke“, odnosno za dokumenta koja direktno potvrđuju, ili, sama po sebi, predstavljaju informaciju od izuzetnog značaja za javnost.
- Urednik je obavezan da sa novinarom proveri opravdanost upotrebe anonimnih (poverljivih) izvora informacija. U tom smislu, neophodno je da bar jedan urednik zna i štiti identitet anonimnog izvora.
- Ukoliko izvor informacija zahteva od novinara da njegov identitet ne otkrije ni uredniku, ovakav zahtev treba odbiti.

4. Novinar je dužan da se predstavi izvoru informacija i da navede medij za koji u tom trenutku radi, izuzev ako je drugacije postupanje u javnom interesu i kada se cini u skladu sa pravilima koje propisuje ovaj kodeks.

Smernice:

- Lažno predstavljanje i netačno identifikovanje medija za koji novinar radi nije dozvoljeno. Novinari na zadatku ne smeju da se predstavljaju kao lica koja imaju posebna ovlašćenja, poslovni ljudi ili „obični građani“.
- Prikrivanje identiteta novinara može se primeniti samo kao krajnje sredstvo pribavljanja informacija: ukoliko su bezuspešno primenjeni drugi metodi, ukoliko se informacija ne može pribaviti na drugi način, i samo ukoliko je u pitanju informacija od izuzetnog značaja za javnost.
- U slučaju prikrivanja identiteta novinara, neophodno je da o tome bude obavешteno uredništvo, a preporučuje se i da se konsultuju pravni savetnici zbog mogućih pravnih posledica.

5. Na zahtev urednika novinar može da mu saopšti identitet izvora koji želi da ostane anoniman, a urednik je dužan da zaštiti anonimnost izvora.

Smernice:

- Ukoliko je izvor informacija neimenovan, urednik mora da bude obavešten o identitetu izvora, jer i novinari i urednici odgovaraju za tačnost objavljene informacije.
- Novinar ima pravo da ne saopšti identitet anonimnog (poverljivog) izvora uredniku. U tom slučaju, urednik može da donese odluku o neobjavlivanju informacije koja je dobijena od njemu nepoznatog izvora, i ovaj se postupak po Kodeksu ne smatra cenzurom.

6. Maloletnici se, po pravilu, mogu intervjuisati jedino u prisustvu ili uz saglasnost roditelja odnosno staratelja.

7. Novinar nikada ne sme da zloupotrebi emocije drugih ljudi, njihovo neznanje ili nedovoljnu sposobnost rasuđivanja.

Smernice:

- Izvori informacija s kojima novinar razgovara nisu uvek svesni moći medija i posledica koje njihove izjave mogu da imaju po njih lično, kao i po ljude o kojima govore. S novinarskom profesijom nespojiva je svesna zloupotreba, ali i nepažnja čija bi moguća posledica bila zloupotreba sagovornika.

8. Novinar ne sme među ljude unositi neopravdan strah niti ulivati lažne nade.

Smernice:

- Novinar koji namerno, naročito zbog „atraktivnosti“ teksta/priloga, podstiče neutemeljene strahove i nade čitalaca/gledalaca/slušalaca, na najekstremniji način krši etički kodeks.

VII POŠTOVANJE PRIVATNOSTI

1. Novinar poštuje privatnost, dostojanstvo i integritet ljudi o kojima piše. Pravo na privatnost je suženo kada je reč o javnim ličnostima, a posebno nosiocima javnih funkcija.

Smernice:

- Prilikom izveštavanja o nesrećama i krivičnim delima, nije dozvoljeno objavljivanje imena i fotografija žrtava i počinitelja koje ih jasno identifikuju. Takođe, nije dozvoljeno ni objavljivanje bilo kakvih podataka koji bi indirektno mogli da otkriju identitet bilo žrtve, bilo počinioca, pre nego što nadležni organ to zvanično saopšti.
- Novinar mora da ima svest o moći medija, odnosno o mogućim posledicama po žrtvu ili počinioca ukoliko se otkrije njihov identitet. Posebno mora da ima u vidu težinu mogućih posledica u slučaju eventualne greške/pogrešne pretpostavke u izveštavanju.

- Čak i ukoliko nadležni državni organi objave podatke koji spadaju u domen privatnosti počinioca ili žrtve, mediji tu informaciju ne smeju da prenose. Greška državnih organa ne podrazumeva „dozvolu“ za kršenje etičkih principa profesije.
- Javne ličnosti unapred su svesne da im je pravo na privatnost donekle ograničeno, ali to istovremeno ne znači da mediji mogu da ga krše bez ikakvog razloga i objašnjenja.
- Podaci iz privatnog života javnih ličnosti objavljuju se samo ukoliko je to u interesu javnosti, odnosno ukoliko imaju direktne posledice na više ljudi, ukoliko su u suprotnosti s duhom funkcije koju ta ličnost obavlja, ili idejama koje javno zastupa.
- U slučaju smrti javne ličnosti, mediji moraju da budu posebno oprezni s informacijama koje tu ličnost naknadno povezuju s nekim krivičnim delom ili diskriminišućim saznanjem. Čak i ukoliko je u pitanju informacija od javnog značaja, novinar mora da bude svestan da su preminule osobe zakonom oslobođene od daljeg krivičnog gonjenja.

2. Novinari i urednici naročito treba da izbegavaju spekulacije i prenošenje nedovoljno proverljivih stavova u izveštavanju o nesrećama i tragedijama u kojima ima stradalih ili su teško pogođeni materijalni i drugi interesi građana.

3. U izveštavanju o događajima koji uključuju lični bol i šok, novinar je dužan da svoja pitanja prilagodi tako da odražavaju duh saosećanja i diskrecije.

Smernice:

- Fotografi i snimatelji dužni su da se, prilikom fotografisanja žrtava nesreća i zločina, ophode sa obzirom i saosećanjem.

4. Novinar je obavezan da osigura da dete ne bude ugroženo ili izloženo riziku zbog objavljivanja njegovog imena, fotografije ili snimka sa njegovim likom, kućom, zajednicom u kojoj živi ili prepoznatljivom okolinom.

Smernice:

- Predstavnici državnih i javnih institucija koje se bave zaštitom dece ponekad nisu svesni uticaja medija i načina njihovog rada. Podaci koje zbog toga pružaju novinarima često podrazumevaju otkrivanje identiteta maloletnika. Novinar ne sme da zloupotrebi njihovu dobronamernost ili neznanje. Informacije dobijene od lekara, socijalnih radnika, vaspitača, i tako dalje, a koje direktno ili indirektno upućuju na identitet maloletnika, ne smeju da budu objavljene.

VIII KORIŠĆENJE ČASNIH SREDSTAVA

1. U prikupljanju informacija, fotografija, dokumenata, zvučnih i video zapisa novinar će se koristiti samo časnim sredstvima.

Smernice:

- Novinari i urednici ne smeju da objavljuju materijal pribavljen uz pomoć skrivenih kamera, prislušnih uređaja, odnosno neovlašćenim prisluškivanjem, izuzev kada se time stiti javni interes (npr objavljivanje informacija o ugroženosti života i zdravlja stanovništva, korupciji, zloupotrebi položaja i slicno).

- Za primenu ovog izuzetka mora postojati jasno propisana i transparentna redakcijska procedura.

- Nespojivo je sa novinarskom profesijom pribavljanje informacija podmićivanjem izvora.

2. Novinar ne treba da nastavi sa postavljanjem pitanja, telefoniranjem, fotografisanjem ili snimanjem privatnog lica pošto je zamoljen da odustane.

3. Pritisak na privatno lice da dâ odgovor na neko pitanje može biti nastavljen i nakon odbijanja, ali samo pod uslovom da za to postoji utemeljen javni interes.

4. Pravo je novinara da, u odnosu prema državnim i drugim institucijama kontinuirano postavlja pitanja za koja smatra da su od interesa za javnost, bez obzira na to da li su zamoljeni da to prekinu ili ne.

IX POŠTOVANJE AUTORSTVA

1. Mediji i novinari poštuju i primenjuju važeće zakonodavstvo o zaštiti autorskih prava. Kada se dobije dopuštenje za reprodukciju iz drugog izvora, to se čini uz uvažavanje autora i uz navođenje izvora.

Smernice:

- Ukoliko se parafrazira tuđe autorsko delo ili istraživanje, neophodno je navesti autora, odnosno izvor.

- Fotografije moraju da budu potpisane imenom i prezimenom autora ili vlasnika fotografije.

- Kršenje autorskih prava neovlašćenim reprintom, kopiranjem fotografija iz štampanih medija, „skidanjem“ (download) fotografija sa Interneta, smatra se teškom povredom ovog Kodeksa.

- Fotografije se ne mogu ustupati drugim licima, organizacijama, institucijama i medijima bez saglasnosti autora.

2. Novinar neće kao svoje potpisivati tekstove, crteže, ilustracije, fotografije, video i zvučne zapise drugih autora.

Smernice:

- Ukoliko na tekstu/prilogu radi više novinara/saradnika, potrebno je navesti sve osobe koje su učestvovala u stvaranju tog teksta/priloga, bez obzira na obim njihovog doprinosa, na njihov status i hijerarhijski položaj u medijskoj kući (honorarni saradnik, slobodnjak, novinar ili urednik).

- Fotomontaže i obrađene fotografije moraju jasno da budu razgraničene od dokumentarne fotografije. Čitaoci/gledaoci ne smeju se namerno dovoditi u zabludu.

3. Novinar treba da odbije da potpiše tekst, fotografiju, crtež, ilustraciju, zvučni ili video zapis:

- kada je uredničkom, lektorskom ili drugom intervencijom izmenjen tako da je promenjen njegov smisao, kao i ukoliko su te izmene suprotne mišljenju i uverenju novinara,
- u slučaju kada za to novinar ima opravdani interes (lična sigurnost, itd).

Smernice:

- Novinar ne bi trebalo da se potpiše ako nije učestvovao u pripremi i izradi teksta, fotografije, crteža, ilustracije, zvučnog i video zapisa.
- Ukoliko je promenom nadnaslova, naslova i podnaslova urednik promenio smisao i intonaciju teksta, fotografije, crteža, ilustracije, zvučnog i video zapisa, novinar je dužan da na to skrene pažnju uredniku, i da zahteva izmene. Ukoliko urednik ne prihvati zahteve novinara, on ima pravo da traži izostavljanje svog potpisa, odnosno da povuče tekst, fotografiju, crtež, ilustraciju, video i zvučni zapis.

4. Urednik je obavezan da usliši zahtev novinara da ga ne potpiše pod tekstom, fotografijom, crtežom, ilustracijom, zvučnim ili video zapisom ukoliko novinar smatra da bi time bila ugrožena njegova bezbednost.

Smernice:

- Korišćenje pseudonima treba izbegavati. Ukoliko je u pitanju informacija od izuzetnog značaja za javnost, odnosno informacija čije bi objavljivanje moglo da ugrozi ličnu bezbednost novinara, upotreba pseudonima smatra se opravdanom.

5. Arhivski audio i video zapisi moraju da budu označeni na odgovarajući način.

Smernice:

- Fotografija uz tekst/prilog koja nije nastala na samom događaju koji ilustruje, mora da bude naznačena kao arhivska.
- Potrebno je jasno naznačiti svaku fotografiju koja nije nastala neposredno na događaju, a služi njegovom ilustrovanju.

X ZAŠTITA NOVINARA

1. Novinar koji se pridržava ovog kodeksa uživa podršku i zaštitu svog profesionalnog udruženja.

2. Novinar koji se pridržava profesionalnih i etičkih standarda ima pravo na pravnu i materijalnu pomoć u zaštiti od nasilja, pretnji, uvreda i drugih negativnih posledica zbog obavljanja novinarske profesije.

3. Svako ko smatra da je novinar povredio neku od odredbi ovog Kodeksa, može se obratiti Sudu časti i Savetu za medije.

Izvor: Savet za štampu

Smernice za primenu Kodeksa novinara Srbije u onlajn okruženju 2.0 (2021. godina)

Sloboda izražavanja, kao sloboda da se govorom, pisanjem, slikom ili na drugi način traže, primaju i šire informacije i ideje, predstavlja temeljnu vrednost koju treba štiti i razvijati. Pravo na slobodu izražavanja nije apsolutno pravo i može se ograničiti ako je to neophodno u demokratskom društvu a radi zaštite osnovnih vrednosti tog društva. Kako su osnivanje i rad medija – shodno Ustavu – slobodni, nameće se potreba da struka propiše sopstvena pravila čiji je cilj dostizanje najviših mogućih etičkih standarda u novinarskoj profesiji. Prvi korak u ostvarivanju tog cilja bilo je donošenje Kodeksa novinara Srbije 2006. godine.

Razvoj novih kanala komunikacije u velikoj meri je promenio tradicionalni jednosmerni sistem plasiranja informacija pomoću medija, kao i samu organizaciju medija, te postavio brojne izazove u pogledu tretiranja određenih situacija.

Iako je Kodeks novinara Srbije podjednako primenljiv na sve medije, bez obzira na način njihovog plasiranja, neophodno je dati odgovarajuće tumačenje i smernice radi uspešne i pravilne primene profesionalnih standarda i u onlajn okruženju. Ovaj dokument je prevashodno namenjen novinarima i medijima koji su dostupni onlajn, ali je primenljiv i na druge forme izražavanja na internetu, gde se na različitim platformama plasiraju urednički oblikovani medijski sadržaji.

Cilj je da se razjasne brojne nedoumice koje se odnose na primenu standarda dužne novinarske pažnje, odnosa prema izvorima informacija, načina na koji se prenose medijski sadržaji, poštovanja privatnosti, poštovanja autorstva i na druga važna pitanja uređena Kodeksom.

Dokument je podeljen na poglavlja koja prate strukturu Kodeksa novinara Srbije. Primenjivaće se na medije i kanale komunikacije u odnosu na koje Savet za štampu u skladu sa svojim Statutom ima nadležnost, ali i na druge subjekte koji se bave novinarstvom u najširem smislu, a koji su spremni da prihvate nadležnost Saveta za štampu.

I ISTINITOST IZVEŠTAVANJA

Osnovna uloga medija kao organizovanih entiteta koji plasiraju medijske sadržaje jeste da pomoću video zapisa, fotografije, zvuka i teksta prenose urednički oblikovane informacije, ideje i mišljenja, kao i druge sadržaje namenjene javnoj distribuciji i neodređenom broju korisnika.

Takve informacije se plasiraju na način da se pravila novinarske profesije primenjuju uz puno poštovanje prava građana da budu istinito, potpuno i blagovremeno informisani o pitanjima od javnog značaja.

Sa obavezom poštovanja prava građana da budu istinito informisani o temama od značaja za javnost u onlajn okruženju, nespojivo je:

Fabrikovanje digitalnih tragova. Nije dozvoljeno objavljivanje izmišljene komunikacije, kao ni izmena (i potonje objavljivanje) komunikacije koja je takva da promeni njeno izvorno značenje, kontekst, smisao i prikaz (na primer: tendenciozno skraćivanje tekstova, kropovanje fotografija, montaža video zapisa i sl.), kao i druga izmena komunikacije bez dozvole učesnika u toj komunikaciji (pomoću elektronske pošte, SMS-a, platformi za komunikaciju ili drugih kanala komunikacije).

Naknadna izmena sadržaja već objavljenog materijala. Izmjena objavljenog sadržaja je prihvatljiva isključivo uz obaveznu naznaku karaktera, uzroka i vremena izmena.

Antidatiranje i naknadna izmena vremena objave sadržaja (backdate) nije dozvoljeno.

II NEZAVISNOST OD PRITISAKA

Polazeći od ustavne i zakonske zabrane cenzure u Republici Srbiji i garantovanog prava građana da istinito, potpuno i blagovremeno budu informisani o pitanjima od javnog značaja, novinar treba da se suprotstavi svakom pritisku na slobodno obavljanje profesije, bez obzira na sredstva kojima plasira informacije.

Svaki novinar, pa i onaj koji informacije plasira koristeći onlajn kanale komunikacije, u potpunosti je dužan da primenjuje Poglavlje II Kodeksa, a naročito da:

- Naslov i promotivna informacija o tekstu, video ili audio sadržaju koji sadrže upućivanje na taj tekst ne smeju da dovode u zabludu čitaoce u pogledu sadržaja tog teksta, video ili audio sadržaja, što se odnosi i na tzv. „*clickbait*“ ili „mamac“ naslove ili promotivne informacije koje korisnika navode da poseti link ka tekstu, audio ili video sadržaju koji po svojoj sadržini ne odgovara „mamac“ naslovu ili promotivnoj informaciji. Takvo upućivanje smatraće se obmanjujućim, te samim tim nesaglasnim sa Poglavljem II Kodeksa. Preporuka je da se mediji generalno uzdrže od korišćenja „mamac“ naslova ili promotivnih informacija i ako nisu obmanjujuće prirode (na primer korišćenje naslova koji generalno odgovaraju sadržaju teksta, ali su preterano naglašeni ili senzacionalistički i imaju za cilj da navedu korisnika da odgovarajući naslov označi).

III SPREČAVANJE KORUPCIJE I SUKOBA INTERESA

Novinar radi u interesu javnosti, pa je stoga nespojivo s novinarskom profesijom primanje ili zahtevanje materijalne ili neke druge koristi za prikupljanje, objavljivanje, odlaganje ili sprečavanje prikupljanja ili objavljivanja informacija u onlajn okruženju. U tom pogledu ove smernice reafirmišu obavezu poštovanja Poglavlja III Kodeksa.

IV ODGOVORNOST NOVINARA

Poglavlje IV Kodeksa u potpunosti se primenjuje i u onlajn okruženju. Pored postojećih, u onlajn okruženju primenjuju se i sledeća pravila:

Zajednička pravila za ispravku i odgovor na informaciju. Ispravka i odgovor na informaciju se objavljuju na način na koji je objavljen i originalni sadržaj u smislu pozicioniranja, vidljivosti i pristupa sadržaja korisnicima. Medij odgovor na informaciju objavljuje ukoliko se njime negira ili demantuje podatak objavljen u tekstu. Ispravka i odgovor na informaciju obavezno sadrže upućivanje na originalni sadržaj. Ako je originalni sadržaj objavljen u više izdanja, odnosno pomoću više kanala komunikacije (štampa, veb sajt, društvene mreže itd.), onlajn medij ili onlajn izdanje ispravku ili odgovor, odnosno informaciju o njima u slučaju društvenih mreža, objavljuje na svakom od inicijalnih izdanja, tj. kanala komunikacije. Ispravka i odgovor na informaciju se objavljuju bez odlaganja, što konkretno podrazumeva da između vremena prijema ispravke ili odgovora na informaciju i njihovog objavljivanja treba da protekne onoliko vremena koliko je uredniku neophodno da ih pregleda i proverí da li ispunjavaju zakonske uslove.

Način objavljivanja odgovora na informaciju (demantija) pomoću onlajn medija i onlajn izdanja. Preporučuje se da se odgovor na informaciju objavi kao posebna vest, i to tako što će se naznačiti na sledeći način: *Odgovor na informaciju (ili Demanti) povodom teksta _____ (naziv teksta) objavljenog dana . . . (dan mesec i godina), zajedno sa linkovanjem na tekst povodom koga je poslat odgovor na informaciju.*

Način objavljivanja ispravke informacije. Preporučuje se da ispravka informacije bude objavljena kao posebna vest s jasnom naznakom: *“ISPRAVKA informacije objavljene dana U tekstu: _____ (naziv teksta)”*, koja će, pored linkovanja na tekst koji je ispravljen, imati i tekstualno obaveštenje o tome koja je informacija iz tog teksta neistinita, nepotpuna ili netačno prenetá.

Način označavanja izmena materijalnih činjenica. Ako onlajn medij i onlajn izdanje izmeni materijalne činjenice u objavljenom tekstu, mora to jasno naznačiti. Preporuka je da se to čini na sledeći način: *NAPOMENA: Autor _____ (ime autora) je dana . . . u . . . (datum i vreme izvršene izmene), u tekstu _____ (naziv teksta) izvršio sledeće izmene: _____ (opisati izmene)*, s tim da napomena mora da sadrži i tekstualno objašnjenje razloga zbog kojih su izmene izvršene. Napomena o izmenama materijalnih činjenica objavljuje se ispod ili iznad teksta koji je izmenjen.

Povlačenje sadržaja. Onlajn medij i onlajn izdanje može da odluči da u potpunosti ukloni medijski sadržaj, s tim što je u tom slučaju dužan da na adresi na kojoj se nalazio taj sadržaj objavi obaveštenje da je odlukom urednika povučen, da navede razlog povlačenja i osnovne podatke o vesti koja je povučena (naslov, datum i vreme objavljivanja, ime autora, datum i vreme povlačenja). Povučeni sadržaj se čuva u arhivi medija u skladu s njegovim internim pravilima. U slučaju da sadržaj trećeg lica koji se nalazi na drugoj lokaciji na internetu a predstavlja deo medijskog sadržaja, odnosno njegov prikaz je vidljiv i u samom medijskom sadržaju, tzv. embedovani sadržaj (na primer embedovana objava sa društvene mreže koja sadrži tekst i fotografiju ili embedovani video sa platforme za deljenje video zapisa), postane nedostupan na primarnoj lokaciji, preporučuje se onlajn mediju ili onlajn izdanju da čitaocima navede informaciju o nedostupnosti takvog sadržaja, a može odlučiti da takav sadržaj ukloni uz

obaveštenje koje sadrži iste podatke kao i u slučaju uklanjanja sopstvenog medijskog sadržaja, ako je to tehnički izvodljivo.

Dostupnost informacija o izmenama objavljenog medijskog sadržaja. Preporučuje se onlajn medijima i onlajn izdanjima da svaku izmenu objavljenog sadržaja i zadiranje u njegov integritet sačuvaju i učine dostupnim korisnicima, u zavisnosti od tehničkih mogućnosti platforme na kojoj je sadržaj objavljen.

Prikriveno oglašavanje. Svaki oblik komercijalnog oglašavanja mora jasno biti razdvojen od novinarskog i korisnički stvorenog sadržaja. Prilikom razdvajanja mora se voditi računa o nivou medijske i digitalne pismenosti korisnika. Promotivni sadržaji se označavaju korišćenjem odgovarajuće oznake prepoznatljivosti u skladu s propisima i samoregulatornim instrumentima koji uređuju oglašavanje, tako da bude jasno i nedvosmisleno da je reč o komercijalnom oglašavanju, na primer: “plaćeni prostor”, “oglasna poruka”, “promotivni sadržaj”, “advertorijal” i sl. Navedeno razdvajanje se odnosi i na svaku vrstu sponzorstva video sadržaja i plasiranja proizvoda ili usluge u okviru video sadržaja, koje objavljuju onlajn mediji i onlajn izdanja, a koje je dozvoljeno po propisima iz oblasti oglašavanja. U slučaju sponzorstva video sadržaja, sponzor se mora naznačiti na početku i na kraju samog video sadržaja. U slučaju plasiranja proizvoda ili usluge u okviru video sadržaja, čitaoci o tome moraju da budu adekvatno obavešteni, na primer putem naznake da video sadrži plasiranje proizvoda. U pogledu embedovanih sadržaja komercijalne prirode, onlajn medij i onlajn izdanje moraju da na adekvatnom mestu u okviru svog medijskog sadržaja naznače da je reč o promotivnom sadržaju, osim ako celokupni medijski sadržaj već nije označen kao promotivni.

Prikriveno političko oglašavanje. Svaki oblik predstavljanja političkih subjekata i njihovih aktivnosti, kao i predstavljanje aktivnosti funkcionera u formi medijskog sadržaja u svrhu oglašavanja, koji može da dovede javnost u zabludu u pogledu njegove stvarne prirode, a koji nema uredničko opravdanje, mora da bude jasno odvojen od novinarskog i korisnički generisanog sadržaja. Smatraće se da uredničko opravdanje ne postoji ako se ne radi o aktivnostima o kojima javnost ima opravdan interes da zna, a naročito ako:

- nije reč o saopštenjima organa javne vlasti koja su hitne prirode ili koja se odnose na ugroženost života, zdravlja, bezbednosti ili imovine;
- je trajanje medijskog sadržaja u vezi sa aktivnostima političkih subjekata i funkcionera takvog obima da ne opravdava ostvarivanje prava građana na obaveštenost;
- je reč o integralnim prenosima (na primer streaming) stranačkih skupova, mitinga i drugih aktivnosti koje se odnose na političko delovanje, bez uredničkog oblikovanja;
- je reč o medijskom praćenju aktivnosti političkih subjekata i funkcionera koje nema direktne veze sa funkcijom koju ti funkcioneri obavljaju, a javnost nema opravdani interes da zna o tim aktivnostima;
- kao i u drugim slučajevima kada medijsko praćenje aktivnosti političkih subjekata i funkcionera prevazilazi okvire uobičajenog novinarskog izveštavanja, a javnost nema opravdani interes da zna o tim aktivnostima.

Političko oglašavanje, kada je dozvoljeno po propisima koji uređuju izbore, mora da bude jasno označeno oznakom prepoznatljivosti, na primer: politički marketing, političko oglašavanje, politički promotivni sadržaj itd.

Korisnički stvoren sadržaj (User Generated Content). Sadržaj koji stvaraju sami korisnici (komentari), a koji se objavljuje na kanalima komunikacije onlajn medija i onlajn izdanja, takođe je predmet brižljive procene medija, a u zavisnosti od sistema moderacije koji konkretni onlajn medij ili onlajn izdanje primenjuje. Preporučuje se onlajn medijima i onlajn izdanjima, bez obzira na vrstu moderacije koju koriste, da izrade pravila objavljivanja korisnički stvorenog sadržaja, u kojima će jasno navesti koje vrste sadržaja (ponašanja) na svojim kanalima komunikacije ne dozvoljavaju i objasniti kako im funkcioniše sistem moderacije. Preporučuje se onlajn medijima i onlajn izdanjima da, u skladu sa svojim tehničkim mogućnostima, razviju sistem obaveštavanja korisnika o tome zašto određeni korisnički sadržaj nije objavljen (prethodna moderacija), odnosno zašto je određeni korisnički sadržaj uklonjen (naknadna moderacija).

Prethodna moderacija. Onlajn medij i onlajn izdanje koji koriste prethodnu moderaciju dužni su da pre objavljivanja brižljivo sagledaju da li je određeni korisnički sadržaj dozvoljen. Korisnički sadržaj koji onlajn medij odluči da objavi potpada pod uredničku odgovornost medija.

Naknadna (ex post) moderacija. Onlajn medij i onlajn izdanje koji koriste naknadnu (ex post) moderaciju dužni su da uklone korisnički sadržaj koji su objavili ako je nedozvoljen. Uklanjanje sadržaja se obavlja nakon saznanja da je sadržaj nedozvoljen, odnosno posle obaveštenja treće osobe. Ako nakon obaveštenja onlajn medij i onlajn izdanje nisu uklonili korisnički stvoren sadržaj, u roku primerenom da se sadržaj pregleda i oceni njegova nedozvoljenost, za takav sadržaj, u smislu Kodeksa i ovih smernica, smatraće se da potpada pod uredničku odgovornost medija. Ovim se ni na koji način ne utiče na odgovornost za štetu nastalu objavljivanjem korisnički generisanog sadržaja. Pravila naknadne (ex post) moderacije, odnosno uklanjanja korisnički generisanog sadržaja, odnose se i na naloge na društvenim mrežama kojima onlajn medij ili onlajn izdanje upravljaju, ako pravila konkretne društvene mreže dozvoljavaju mogućnost uklanjanja korisnički generisanog sadržaja od strane vlasnika naloga. Preporučuje se onlajn medijima i onlajn izdanjima da objavljeni korisnički generisani sadržaj periodično proveravaju radi uklanjanja sadržaja koji, na osnovu uredničke odluke, mogu dovesti do kršenja Kodeksa i pre obaveštenja zainteresovane strane, zbog zaštite ljudskih prava (govor mržnje, kršenje prava na pretpostavku nevinosti, kršenja prava na privatnost objavljivanjem podataka iz ličnog života koje ne služi ostvarivanju javnog interesa, kršenje prava maloletnika, kao i kršenje ostalih odredaba koje štite ljudska prava),

Postupanje sa informacijama koje se objavljuju uz medijski sadržaj (meta-podaci). Preporučuje se onlajn mediju i onlajn izdanju da za svaki sadržaj koji se objavljuje poseduje najmanje sledeće meta-podatke: naslov, datum i vreme objavljivanja, naznačenje imena i prezimena ili pseudonima autora, naznačenje izvora, format koji se objavljuje (tekst, slika, audio, video itd.), veličina, upućivanje na ostale sadržaje koji su sastavni deo sadržaja.

Čuvanje arhive onlajn medija i onlajn izdanja. Preporučuje se onlajn medijima da svoju arhivu čuvaju najmanje 10 godina.

V NOVINARSKA PAŽNJA

U onlajn okruženju standard dužne novinarske pažnje, osim po principima iz Kodeksa, primenjivaće se i u skladu sa sledećim pravilima:

Informacije prikupljene sa društvenih mreža i drugih digitalnih platformi pre objavljivanja treba tretirati kao i bilo koji drugi izvor informacija. U njihovoj obradi novinar treba da postupa u skladu sa standardom dužne novinarske pažnje. Ovakve informacije, ako su objavljene, takođe će se smatrati uređivački oblikovanim sadržajem i medij se ne može osloboditi odgovornosti braneći se time da je informacija preneti sa društvene mreže ili druge platforme.

Sadržaj objavljen na onlajn kanalima komunikacije medija. Sadržaj objavljen na onlajn kanalima komunikacije koje mediji koriste u promociji sadržaja i informisanju javnosti smatraju se uređivački oblikovanim sadržajem.

Informacije koje su prikupljene sa društvenih mreža obrađuju se u skladu s pravilima novinarske profesije. Nije dozvoljena obrada informacije koja se preuzima sa društvenih mreža i drugih platformi na način da se promeni njeno izvorno značenje, kontekst, smisao i prikaz.

Uputstvo za objavljivanje u potpunosti neverifikovanih informacija. Ako se novinar nalazi u situaciji da je neophodno da koristi neverifikovani sadržaj sa društvenih mreža i uopšte interneta, preporučuje se da objavi i uputstvo koje objašnjava odakle informacija dolazi, kao i razloge zbog kojih bi takva informacija mogla da bude nepouzdana.

Korišćenje veštačke inteligencije u kreiranju medijskih sadržaja. Onlajn mediji i onlajn izdanja mogu koristiti veštačku inteligenciju u procesu kreiranja medijskih sadržaja, pod uslovom da je koriste odgovorno i srazmerno, te da prilikom korišćenja veštačke inteligencije poštuju principe zaštite podataka o ličnosti, informacione bezbenosti i nediskriminacije. Medijski sadržaj kreiran upotrebom veštačke inteligencije potpada pod uredničku odgovornost medija i ne oslobađa novinara i urednika obaveze poštovanja bilo kog pravila propisanog Kodeksom, a naročito ga ne oslobađa obaveze dužne novinarske pažnje. Onlajn medij i onlajn izdanje dužni su da čitaoce na pogodan način informišu o korišćenju veštačke inteligencije u kreiranju medijskog sadržaja, sa napomenom u kom segmentu je korišćena veštačka inteligencija, koja vrsta veštačke inteligencije je korišćena kao i na koji način funkcioniše. U korišćenju veštačke inteligencije, onlajn medij i onlajn izdanje su u potpunosti dužni da poštuju autorska i druga prava intelektualne svojine. Ukoliko čitaoci mogu imati interakcije sa veštačkom inteligencije potrebno je da prethodno budu obavesteni da ove interakcije nisu sa ljudima. U odnosu na odluke koje donosi veštačka inteligencija, a mogu se ticati čitalaca, čitaocu se mora omogućiti komunikacija sa fizičkim licem i prilika da prigovori na pomenutu odluku.

VI ODNOS PREMA IZVORIMA INFORMISANJA

Pored pravila iz Kodeksa koja uređuju odnos prema izvorima informisanja, u onlajn okruženju primenjuju se i sledeća pravila:

Obaveza identifikacije novinara i zabrana zloupotrebe nedostatka digitalne pismenosti. Prilikom prikupljanja informacija preko digitalnih platformi tokom komunikacije sa izvorom informacija, novinar uvek mora da naglasi da u toj konkretnoj komunikaciji učestvuje u svojstvu novinara. S novinarskom profesijom je nespojiva svesna ili nehatna zloupotreba nedostatka digitalne pismenosti sagovornika koji predstavlja izvor informacije.

Provera izvora sa interneta i društvenih mreža. Novinari uvek treba, pre objavljivanja informacije do koje su došli od izvora sa društvenih mreža i interneta, da provere profil izvora i da jasno utvrde da je izvor zaista ona osoba za koju se predstavlja.

Obaveza pribavljanja prethodne saglasnosti prilikom prenošenja objava sa društvenih mreža ili drugih platformi. Prilikom preuzimanja informacije koju je na društvenim mrežama i drugim digitalnim platformama objavio pojedinac koji nije javna ličnost, novinar je u obavezi da pribavi njegovu/njenu prethodnu saglasnost, osim ako je objavljivanje od interesa za javnost i u vezi sa temom o kojoj se javnost izveštava.

Nepoštovanje tajnosti komunikacije. Novinar je dužan da pri objavljivanju tuđe prepiske vodi računa o tajnosti komunikacije. Sadržina komunikacije se može objaviti samo uz pristanak svih osoba koje učestvuju u komunikaciji, osim ako interes javnosti da sazna sadržinu komunikacije preteže nad potrebom zaštite njihove tajnosti. U tom slučaju, obavezno je učiniti neprepoznatljivim lične podatke, kao i metapodatke (podatke o komunikaciji koji ne čine sadržinu komunikacije, npr., datum slanja elektronske poruke, datum prijema, IP adresa i sl.), osim ako je njihovo objavljivanje od interesa za javnost i u vezi s temom o kojoj se javnost izveštava.

Objave javnih funkcionera i javnih ličnosti. Ako je informaciju na društvenim mrežama i drugim digitalnim platformama objavila osoba koja je funkcioner, odnosno javna ličnost, taj sadržaj treba tretirati kao njenu izjavu, uz obavezno navođenje funkcije, odnosno položaja na kome je ta osoba, kao i kanala s kojeg je preuzeta informacija. I u tom slučaju novinar i medij su dužni da provere autentičnost izvora.

Prenošenje agencijskih sadržaja. Kod prenošenja agencijskih sadržaja novinar je u obavezi da naznači da je njihov izvor agencija, a dužan je da navede i sekundarne izvore ukoliko postoje.

Obaveza navođenja izvora informacije. Onlajn medij i onlajn izdanje su dužni da navedu izvor informacije po pravilu na njenom početku, uz upućivanje na taj izvor, odnosno naznačavanje internetske stranice sa koje je informacija preuzeta. Preporučuje se linkovanje na internet stranicu sa koje je informacija preuzeta.

VII POŠTOVANJE PRIVATNOSTI

Pored pravila Kodeksa koja se odnose na poštovanje privatnosti, u onlajn okruženju se primenjuju i sledeća pravila:

Tretman privatnih zapisa i fotografija objavljenih na društvenim mrežama i platformama. Privatni podaci i zapisi, uključujući tu i privatne fotografije, video i druge zapise

koje je privatna osoba objavila na društvenoj mreži ili drugoj platformi moguće je objavljivati samo uz prethodnu saglasnost te osobe, osim u slučajevima kada interes javnosti preteže nad pravom na privatnost, i to u meri u kojoj je to neophodno da se ostvari svrha izveštavanja.

Privatni podaci i zapisi namenjeni objavljivanju. Privatni podaci i zapisi mogu se objavljivati bez prethodne saglasnosti osobe na koje se ti podaci odnose ako je ta osoba takve podatke namenila javnosti, odnosno dostavila mediju radi objavljivanja, (na primer, korišćenjem heš tagova i drugih sličnih načina koji za cilj imaju prenošenje takvih podataka).

Privatni podaci i zapisi u okviru komunikacije namenjene široj javnosti. Sadržaji koje objavljuju privatne osobe u okviru komunikacije namenjene široj javnosti mogu se objavljivati bez pristanka osobe na koju se taj zapis odnosi.

Privatni podaci i zapisi koji sadrže privatne podatke i zapise drugih osoba. Ako se u okviru privatnih podataka i zapisa jedne osobe pominju ili nalaze privatni podaci ili zapisi drugih osoba (na primer, tagovi na društvenim mrežama), novinar i medij su dužni da takve osobe učine neprepoznatljivim, osim u slučaju da i za te osobe interes javnosti preteže nad pravom na privatnost.

Pravo na zaborav. Urednik onlajn medija i onlajn izdanja može da odluči da ukloni sadržaj ili podatke o ličnosti u okviru sadržaja po zahtevu osobe čija su lična prava ugrožena ukoliko objavljivanje podataka o ličnosti ne predstavlja javni interes ili ako iz bilo kog razloga pravo javnosti da bude informisana o pitanjima od javnog značaja ne preteže nad zaštitom prava na privatnost. Prilikom odlučivanja o zahtevu osobe čiji su podaci objavljeni u okviru medijskog sadržaja, urednik onlajn medija i onlajn izdanja će naročito uzeti u obzir: prirodu i aktuelnost teme o kojoj se izveštava (odnosno da li je medijski sadržaj objavljen u javnom interesu i da li je tema i dalje aktuelna, odnosno da li protokom vremena javni interes i dalje preteže nad pravom lica na koje se podaci odnose), kao i karakter osobe čiji su lični podaci objavljeni u okviru medijskog sadržaja o kojem se izveštava a koje zahteva uklanjanje sadržaja (funkcioner, bivši funkcioner, druga javna ličnost za koju postoji opravdani interes javnosti da bude informisana, lice za koje ne postoji opravdani interes javnosti da bude prepoznatljiva itd.). Ako objavljeni podaci o ličnosti više nisu neophodni za ostvarivanje javnog interesa ili nisu neophodni u obimu u kom su objavljeni, a postoji javni interes da sam medijski sadržaj bude i dalje dostupan, urednik onlajn medija i onlajn izdanja može, u skladu sa tehničkim mogućnostima, da odluči da ukloni pojedine ili sve podatke o ličnosti ili da ih anonimizuje bez da uklanja kompletan medijski sadržaj u pitanju. U slučaju uklanjanja teksta ili delova teksta usled zahteva za brisanje podataka o ličnosti, primenjuju se pravila ovih Smernica vezanih za povlačenje sadržaja.

Prikupljanje podataka o ličnosti od čitalaca i/ili registrovanih korisnika. Onlajn mediji i onlajn izdanja su dužni da u potpunosti postupaju u skladu sa propisima koji uređuju zaštitu podataka o ličnosti (ako takve podatke prikupljaju) i informacionu bezbednost. Posebna dužnost se tiče obaveštavanja čitalaca/korisnika na transparentan, razumljiv i pogodan način o obimu, svrsi i pravnom osnovu obrade podataka o ličnosti, roku čuvanja podataka, o tome da li se podaci dele ili ustupaju, odnosno da li se podaci iznose izvan teritorije Republike Srbije, kao i o njihovim

pravima u vezi sa obradom podataka o ličnosti (pristup, brisanje, izmena, dopuna, itd), te načinu ostvarivanja tih prava. Onlajn mediji i onlajn izdanja će se uzdržavati od prikupljanja podataka o ličnosti koji nisu u srazmeri sa svrhom prikupljanja. Preporučuje se onlajn medijima i onlajn izdanjima da izrade i objave na svojoj internet stranici pravila kojima će urediti sva bitna pitanja od značaja za prikupljanje podataka o ličnosti. Preporučuje se da kolačići i trekeri na internet stranicama onlajn medija i onlajn izdanja ne budu aktivni bez izričite saglasnosti, a ukoliko su ipak aktivni neophodno je da postoji jednostavan i svima vidljiv način da se isključe. Preporuka se ne odnosi na tzv. „neophodne“ kolačiće i/ili trekere, koji omogućavaju da internet stranica bude upotrebljiva, odnosno da budu dostupne osnovne funkcije, kao što su navigacija na stranici i pristup bezbednim oblastima veb sajta. Broj i vrsta kolačića i trekera bi trebalo da bude u srazmeri sa potrebama onlajn medija i onlajn izdanja. Preporučuje se da internet stranice onlajn medija i onlajn izdanja pribave sertifikat za siguran protokol povezivanja uređaja i sajta (HTTPS), kao i da te internet stranice budu hostovane (skladištene) u Republici Srbiji ili u okviru država sa visokim standardima zaštite podataka o ličnosti, u skladu sa relevantnim odlukama nadležnih organa koji utvrđuju listu država sa primerenim nivoom zaštite podataka o ličnosti. Preporučuje se da mobilne aplikacije medija obrađuju samo one podatke koji su neophodni za funkcionisanje aplikacije. U svakom slučaju, takva obrada bi trebalo da bude transparentna i u skladu sa pravilima koja su gore navedena. Preporučuje se da onlajn medij i onlajn izdanje ne obrađuju posebno osetljive podatke o ličnosti (poput lokacije, liste kontakata i sl.)

VIII KORIŠĆENJE ČASNIH SREDSTAVA

Poglavlje VIII Kodeksa se u potpunosti primenjuje i na onlajn okruženje.

IX POŠTOVANJE AUTORSTVA

Polazeći od osnovnog principa da bi mediji i novinari trebalo da poštuju autore medijskih sadržaja i da te sadržaje koriste na način koji i sami očekuju od drugih za svoje sadržaje, uključujući i poštovanje za sopstveni rad, u onlajn okruženju se primenjuju sledeća pravila poštovanja autorstva:

Prethodna saglasnost nosioca autorskog prava ili samog autora. Prilikom objavljivanja tuđeg medijskog materijala – uključujući, ali se ne ograničavajući na novinarske tekstove, fotografije i video zapise – medij i novinar koji želi da objavi takve informacije po pravilu je dužan da pribavi prethodnu saglasnost nosioca autorskog prava ili samog autora. Preporučuje se mediju da o zahtevu za davanje saglasnosti i samoj saglasnosti obezbedi pisani trag.

Obavezno naznačenje autora. Prilikom preuzimanja sadržaja od drugih medija (uključujući i agencije), pod uslovom da postoji saglasnost medija kao nosioca (imovinskog) autorskog prava, treba imati u vidu da ti mediji često nisu i autori takvih sadržaja, pa je neophodno, pored naznačenja medija kao izvora, naznačiti i samog autora i ispoštovati druge izvore i zahteve koji se odnose na moralni aspekt iskorišćavanja autorskog dela.

Slučaj nepoznatog autora. Ako autor medijskog sadržaja nije poznat ili je do njega nemoguće doći, preporučuje se mediju da se uzdrži od objavljivanja tog sadržaja ili da u tom slučaju koristi druge

slične sadržaje koji predstavljaju javno dobro (public domain), ili se mogu po drugom osnovu slobodno koristiti (poput režima *Creative Commons*). U slučaju dela koja su u režimu slobodnog korišćenja (*Creative Commons*), neophodno je proveriti za svako pojedinačno delo koji je nivo ovlašćenja (atribucije) za korišćenje određenog dela omogućen.

Integritet preuzetog sadržaja. Autor je shodno važećim propisima ovlašćen da štiti integritet svog dela. Novinar i medij bi trebalo uvek da imaju u vidu da je obim iskorišćavanja datog dela određen saglasnošću autora ili nosioca autorskog prava. Po pravilu bi trebalo da se uzdržavaju od bilo kakve intervencije u preuzetom medijskom sadržaju koja je u suprotnosti sa datom saglasnošću. Naročito treba biti oprezan kod intervencija poput skraćivanja, kropovanja i sličnih izmena kojima može da se naruši integritet dela, a samim tim i moralna prava autora.

Pravila korišćenja medijskih sadržaja. Preporučuje se medijima da izrade sopstvena pravila u kojima će navesti način i obim korišćenja svojih medijskih sadržaja. Ova pravila najčešće sadrže: način naznačenja izvora odakle je sadržaj prenet (po pravilu, linkovanje i naznačenje naziva medija i njegove internetske stranice), format u kome se takvi sadržaji prenose, naznaku o tome da li se mogu prenositi celokupni sadržaji ili njihovi delovi, eventualnu naknadu za prenošenje sadržaja i pravila o višestrukome prenosu sadržaja. Ako su novinari i mediji konsultovali i poštovali ta pravila korišćenja, smatraće se da su pribavili prethodnu saglasnost za objavljivanje. I u tom slučaju se mora voditi računa o moralnim pravima autora.

Ograničenje autorskog prava u svrhe karikature ili parodije. Parodija i karikatura predstavljaju osnov slobodnog izražavanja na internetu. Važeći propisi takođe dozvoljavaju slobodnu preradu autorskog dela za svrhe karikature ili parodije. U tom slučaju neophodno je da karikaturni prikaz ne stvara zabunu u pogledu izvora dela, odnosno u prikazu karikature treba da bude jasno da je izvor dela nečije tuđe autorsko delo.

Pravo citiranja. Kratki odlomci objavljenog autorskog dela mogu se slobodno objavljivati ako su integrisani u originalno delo, uz jasnu naznaku da se radi o citatu, kao i naznaku medija koji je objavio autorsko delo (po pravilu, linkovanjem na konkretno autorsko delo, naznakom imena medija i njegove internetske stranice) i autora dela koje se citira.

Objavljivanje primeraka objavljenih autorskih dela koja se javljaju kao sastavni deo tekućeg događaja. U okviru izveštavanja javnosti o tekućem događaju, u obimu koji odgovara svrsi i načinu izveštavanja o tekućem događaju, dozvoljeno je bez dozvole autora i bez plaćanja autorske naknade objavljivanje autorskih dela koja su sastavni deo tekućeg događaja o kome se izveštava. Ovo ograničenje odnosi se, po pravilu, samo na situaciju kada se autorsko delo uzgredno nađe u medijskom izveštaju u kontekstu izveštavanja, na primer, u medijskom izveštaju o požaru kada se u kadru nađe logo neke kompanije, ili kada se javnost izveštava o izložbi umetničke fotografije. I u ovoj situaciji treba obavezno naznačiti autora i poštovati druga moralna prava autora.

Slobodno korišćenje dnevnih informacija i vesti koje imaju prirodu novinskog izveštaja. Faktografski izveštaji kojima se javnost informiše o dnevnim događajima ne podležu obavezi pribavljanja prethodne saglasnosti i plaćanja autorske naknade. U objavljivanju ovakvih

izveštaja treba praviti jasnu razliku između dnevnih faktografskih izveštaja (na koje se ovaj izuzetak odnosi) i drugih tekstova (koji ne potpadaju pod ograničenje autorskog prava). Na primer, izveštaj o poseti visokog stranog zvaničnika koji prenosi samo činjenice (kad je doputovao, s kim treba da se sastane, koja je svrha posete i sl.) može se slobodno prenositi, dok analitički prikaz posete stranog zvaničnika ne potpada pod ovaj izuzetak (za njegovo prenošenje je neophodno tražiti saglasnost medija ili konsultovanje Pravila korišćenja medijskih sadržaja, ako ih konkretni medij ima). U primeni ovog izuzetka takođe treba obavezno naznačiti autora i poštovati druga moralna prava autora.

Korišćenje kratkih izvoda ili sažetaka iz novinskih i drugih sličnih članaka u pregledima vesti. Onlajn pregledi štampe (njuz agregatori) mogu da koriste kratke izvode ili sažetke iz medijskih sadržaja bez prethodne saglasnosti i plaćanja autorske naknade, a uz poštovanje moralnih prava (naročito naznačavanje medija koji je objavio informaciju, njegove internetske stranice i direktno linkovanje na vest). Preporuka je da pre objave određenih izvoda iz drugih medija njuz agregatori konsultuju pravila korišćenja medijskih sadržaja određenog medija, kao i da ne objavljuju cele tekstove, već zaista kratke izvode ili sažetke.

Korišćenje emedovanih sadržaja. U slučaju da onlajn medij i onlajn izdanje u svom medijskom sadržaju koriste sadržaj trećeg lica koji se nalazi na drugoj lokaciji na internetu, a čiji je prikaz dostupan i u samom medijskom sadržaju, tzv. embedovani sadržaj (na primer embedovana objava sa društvene mreže koja sadrži tekst i fotografiju ili embedovani video sa platforme za deljenje video zapisa), onlajn medij i onlajn izdanje su dužni da i u toj situaciji takođe poštuju zahteve autorstva koji su propisani ovim poglavljem, a u meri u kojoj je embedovani sadržaj ili deo tog sadržaja pod opsegom zaštite autorskog prava. U svakom slučaju onlajn medij i onlajn izdanje će na prigodnom mestu u tekstu/medijskom sadržaju staviti naznaku izvora embedovanog sadržaja, kao i, ako je primenljivo, naznaku imena i prezimena i/ili naziva naloga koji je takav sadržaj primarno objavio.

X ZAŠTITA NOVINARA

Poglavlje X Kodeksa se u potpunosti primenjuje i na onlajn okruženje.

Izvor: Savet za štampu

Kodeks novinara i novinarki Srbije (2024. godina)

PREAMBULA

UNS i NUNS ovaj Kodeks donose kao etički standard profesionalnog postupanja novinara/novinarki.

Dužnost je novinara/novinarki da slede profesionalne i etičke principe sadržane u Kodeksu i da se suprotstave pritiscima da te principe prekrše.

Kodeks preporučuje solidarnost sa kolegama/koleginicama u odbrani slobode govora, medijske autonomije i kada su ugroženi profesionalni standardi koje propisuje ovaj Kodeks.

Profesionalni i etički standardi definisani u ovom Kodeksu teže podizanju kvaliteta i ugleda novinarske profesije, propagiraju zalaganje za slobodu mišljenja, govora i izražavanja, kao i za nezavisnost medija.

Novinari/novinarke koji/koje krše načela ovog Kodeksa ne mogu da računaju na podršku novinarskih udruženja i kolega.

Mediji su dužni da interes javnosti za potpunim, blagovremenim i istinitim informisanjem stave iznad svih drugih interesa. U kontekstu ovog Kodeksa, javni interes podrazumeva objavljivanje svih važnih informacija koje su građanima/građankama od pomoći pri formiranju suda/mišljenja o pojavama i događajima.

Novinari/novinarke i urednici/urednice odgovorni/odgovorne su javnosti i rukovode se opštim, a ne parcijalnim ekonomskim, političkim i drugim interesima.

Za primenu ovog Kodeksa odgovorni su i urednici/urednice, vlasnici/vlasnice i izdavači.

I ISTINITOST IZVEŠTAVANJA

1. Obaveza je novinara/novinarki da tačno, nepristrasno, potpuno i blagovremeno izveste o događajima od javnog interesa, držeći se novinarskih standarda koje propisuje Kodeksa novinara/ novinarki Srbije.

Smernice:

a) Novinari/novinarke moraju sa dužnom pažnjom da provere sve činjenice, da konsultuju relevantne izvore i da nepristrasno izveštavaju o svim važnim događajima, a posebno o političkim, društvenim, kulturnim i drugim temama o kojima postoje suprotstavljeni stavovi u javnosti.

b) Novinari/novinarke su dužni/dužne da iznose tačne i proverene informacije i da ih saopštavaju u odgovarajućem kontekstu.

c) Novinari/novinarke ne smeju odlagati objavljivanje bitnih informacija, osim zbog neophodne provere tačnosti.

2. Pravo je medija da imaju različite uređivačke koncepcije, ali je obaveza novinara/novinarki i urednika/urednica da prave jasnu razliku između činjenica koje prenose i komentara, pretpostavki i nagađanja.

Smernice:

a) Mediji koji prenose agencijske vesti snose odgovornost za ono što objavljuju. Ukoliko je agencija navedena kao izvor informacije, skraćivanje ili dopuna te informacije ne sme da promeni elementarno značenje i kontekst.

b) Prilikom objavljivanja rezultata ispitivanja javnog mnjenja, mora se navesti: naziv agencije koja je sprovela ispitivanje, naručilac ispitivanja, uzorak i period u kojem je ispitivanje obavljeno.

c) Novinari/novinarke nisu obavezni/obavezne da intervjuisanoj osobi omoguće autorizaciju teksta ili izjave. Ukoliko se odobri autorizacija, intervjuisana osoba nema pravo da menja novinarska pitanja i smisao svojih odgovora.

d) Redakcijska obrada saopštenja ne sme da izmeni činjenice, kontekst u kojem su upotrebljene, niti njihov smisao. Isti standard se odnosi i na sadržaje preuzete iz drugih medija ili sa internet strana, kao i na sadržaje koji su generisali korisnici.

3. Sa novinarstvom je nespojivo objavljivanje neosnovanih optužbi, kleveta i glasina, kao i sadržaja čiji autor/autorka nije poznat/poznata ili njegov/njen identitet nije proverljiv.

Smernice:

a) U slučaju da novinar/novinarica proceni da je objavljivanje nepotvrđene informacije ili nagađanja u javnom interesu dužan/dužna je da jasno i nedvosmisleno naglasi da informacija nije potvrđena.

4. Prećutkivanje činjenica koje mogu bitno da utiču na stav javnosti o nekom događaju jednako je njihovom namernom iskrivljanju ili iznošenju neistina.

Smernice:

a) Ukoliko su izvori informacija predstavnici/predstavnice političkih stranaka, pojedinaca i kompanija, taj podatak mora da se navede, jer je moguć njihov direktan ili indirektan uticaj na objektivnost izveštavanja.

b) Nije dozvoljeno objavljivanje izmišljene komunikacije, kao ni izmena i potonje objavljivanje komunikacije (elektronske pošte, SMS-a, objava sa društvenih mreža, platformi za komunikaciju ili drugih kanala komunikacije), koja menja njeno izvorno značenje, kontekst, smisao i prikaz.

c) Antidatiranje i naknadna izmena vremena objave sadržaja (backdate) nije dozvoljeno.

5. Naslov teksta/priloga ne sme da bude u suprotnosti sa suštinom teksta/priloga.

Smernice:

a) Mediji treba da se uzdrže od korišćenja „mamac” naslova i naslova koji generalno odgovaraju sadržaju teksta, ali su preterano naglašeni ili senzacionalistički.

II NEZAVISNOST OD UTICAJA

1. Novinari/novinarke i urednici/urednice treba da se suprotstave svakom pritisku na slobodu novinarskog rada, kao i svakom vidu cenzure.

Smernice:

a) Novinari/novinarke/ urednici/urednice treba da izveste javnost o pritiscima koji ugrožavaju slobodu informisanja i nezavisnost medija.

b) Urednici/urednice su dužni/dužne da zaštite novinare/novinarke od svakog oblika cenzure i pritiska koji su im poznati, bez obzira da li oni potiču od izdavača, vlasnika/vlasnice, države, interesnih grupa ili zainteresovanih strana.

c) Autocenzura se smatra kršenjem profesionalnih i etičkih normi.

d) Uredničke intervencije ne smeju da izmene činjenice, kontekst i stavove novinara/novinarke koji/koje potpisuju tekst/prilog.

e) U slučaju da urednici/urednice izmene činjenice, kontekst i stavove iznesene u tekstu/prilogu, novinari/novinarke imaju pravo da tekst ne potpišu.

2. Ekonomski i politički interesi izdavača ne smeju da utiču na uređivačku politiku na način koji bi za posledicu imao netačno, pristrasno, nepotpuno i neblagovremeno informisanje javnosti.

Smernice:

a) Ukoliko se izveštava o pojedincima i kompanijama koje imaju vlasnički udeo u mediju, novinari/novinarke, urednici/urednice obavezni su da navedu tu činjenicu.

b) Ukoliko izdavači medija imaju vlasnički udeo u organizaciji ili kompaniji o kojoj se izveštava, novinari/novinarke, urednici/urednice obavezni su da navedu tu činjenicu.

c) Moguće dejstvo objavljene informacije na medij ili vlasnika/vlasnicu medija ne sme da utiče na odluku o njenom objavljivanju.

- d) Zalaganje za bilo koju političku stranku ili opciju nespojivo je s novinarskom profesijom.
- e) Saopštenja političkih stranaka ili drugih interesnih grupa moraju da budu jasno označena.

3. Novinari/novinarke/ urednici/urednice ne smeju da pristanu da u bilo kojoj novinarskoj formi plasiraju bilo kakav oblik komercijalnog oglašavanja ili političke propagande.

Smernice:

- a) Političko i komercijalno oglašavanje, (uključujući i humanitarne akcije ako se njima reklamira neko pravno lice), mora da bude jasno označeno nazivom: politički marketing, oglas, promotivni sadržaj i slično.
- b) Novinari/novinarke neće stavljati svoj potpis ispod komercijalnog oglašavanja ili političke propagande.
- c) Novinari/novinarke su dužni da budu posebno pažljivi kada koriste saopštenja za javnost, tekstove i druge materijale PR i marketinških agencija, budući da oni primarno imaju svrhu da za klijente (direktno ili indirektno) obezbede besplatan i povoljan publicitet.

III ODGOVORNOST NOVINARA/NOVINARKI

- 1. Novinari/novinarke su dužni da rade u javnom interesu i da, u skladu sa profesionalnim normama, objavljuje činjenice neophodne građanima da donose informisane odluke.**
- 2. Novinari/novinarke neguju kulturu i etiku javne reči, ne koriste govor mržnje, agresivnu retoriku ili retoriku koja može podsticati na diskriminaciju ili agresivno ponašanje.**
- 3. Novinari/novinarke su, pre svega, odgovorni javnosti. Tu odgovornost ne smeju da podrede interesima drugih, a posebno ne interesima izdavača, korporacija, vlada i drugih državnih organa.**

Smernice:

- a) Novinari/novinarke ne smeju da prenose ono što nije u skladu sa Kodeksom novinara i novinarki Srbije.

4. Urednici/urednice su odgovorni/odgovorne za celokupni sadržaj medija.

- a) Sadržaj medija obuhvata tekstove, fotografije, audio i video zapise, karikature, kao i oglase, dodatke i komentare čitalaca, uključujući i sve sadržaje i komentare na zvaničnim nalogima medija na društvenim mrežama.
- b) Mediji su dužni da objave kako funkcioniše njihov sistem moderacije korisničkog sadržaja (komentara), bez obzira na vrstu moderacije (prethodna ili naknadna) i da uspostave jasna pravila o tome koji sadržaji nisu dozvoljeni na njihovim stranama.

5. Novinari/novinarke su dužni/dužne da poštuju pravo pretpostavke nevinosti i ne smeju nikoga proglasiti krivim do izricanja pravosnažne sudske presude.

Smernice:

a) Novinari/novinarke i urednici/urenice su dužni da poštuju pravo pretpostavke nevinosti i da štite privatnost i identitet osumnjičenih ili počinitelaca, čak i u slučaju priznanja krivice, osim u slučajevima gde preovlađuje javni interes.

b) Ukoliko žrtva nekog krivičnog dela pristane na razgovor, novinari/novinarke ne smeju da, na osnovu tog razgovora, otkriju identitet žrtve ili eventualnog počinioca/počiniteljke.

c) Novinari/novinarke moraju da imaju u vidu i mogućnost lažnih optužbi, pa u izveštavanju treba jasno da naznače da se pozivaju na navode koji još nisu dokazani.

d) Novinari/novinarke ne smeju da retraumatizuju žrtve (sekundarna viktimizacija) iznošenjem detalja koji ih dodatno povređuju.

6. Urednici/urednice poštuju pravo na odgovor i ispravku i dužni/dužne su da ih blagovremeno objave.

Smernice:

a) Mediji su dužni da, bez odlaganja, objave tačnu i potpunu informaciju, čak i ako su nehotice plasirali informaciju za koju se naknadno ispostavilo da je neosnovana optužba, glasina, uvreda ili kleveta.

b) Ako se u objavljenom tekstu izmene materijalne činjenice, to mora biti jasno naznačeno.

c) Ukoliko se sadržaj u potpunosti ukloni, medij je dužan da o tome obavesti čitaoce.

7. Mediji moraju da na transparentan, odgovoran i srazmeran način koriste veštačku inteligenciju u stvaranju sadržaja i u celini su odgovorni za ovako objavljeni sadržaj. Mediji su dužni da obaveste javnost da je medijski sadržaj kreiran korišćenjem alata zasnovanih na veštačkoj inteligenciji.

a) Korišćenje veštačke inteligencije koje značajno utiče na obradu novinarskog sadržaja mora biti jasno označeno i ne sme da dovodi javnost u zabludu.

b) Sadržaj u čijem je kreiranju korišćena veštačka inteligencija, bez obzira u kojoj fazi prikupljanja, obrade ili distribucije, mora biti pod uredničkom kontrolom i u skladu sa Kodeksom novinara i novinarki Srbije.

c) U izveštavanju o aktuelnim događajima sadržaj mora biti označen tako da se jasno razlikuje sintetički (generisan ili značajno obrađen alatima veštačke inteligencije) od autentičnog sadržaja koji je nastao neposrednim novinarskim pokrivanjem događaja.

IV SUKOB INTERESA

1. Novinari/novinarke ne smeju da primaju ili traže materijalnu ili neku drugu korist za prikupljanje, objavljivanje, odlaganje ili sprečavanje prikupljanja ili objavljivanja informacija.

Smernice:

a) Novinari/novinarke/ i urednici/urednice ne smeju da prodaju podatke, dokumenta, audio/video zapise i druge radne materijale koje su dobili/dobile u svrhu medijskog izveštavanja. Ovakvi materijali ne smeju da se ustupaju drugim medijima bez saglasnosti izvora.

b) Preporučuje se da materijali dobijeni od izvora ostanu u posedu redakcija ili dokumentacionih centara medija za koje novinar/novinarke/ i urednici/urednici izveštavaju.

2. Novinari/novinarke su obavezni/obavezne da odbiju poklon ukoliko se može sa razlogom pretpostaviti da je poklon povezan sa obavljanjem njihove profesije i da može uticati na objektivnost u radu. Novinari/novinarke su obavezni/obavezne da prijave redakciji nuđenje ili dobijanje poklona u vezi sa obavljanjem novinarskog posla.

Smernice:

a) Priprihvatanje poklona dozvoljeno je samo u slučajevima kada je reč o propagandnom materijalu (olovke, notesi, kačketi i slično) ili predmetima neznatne materijalne vrednosti.

3. Ukoliko su pojedinac ili organizacija platili putne troškove novinarima/novinkarkama/urednicima/urednicama/redakciji, ta činjenica mora da se navede u tekstu/prilogu.

Smernice:

a) Ukoliko se izveštava o temama koje su deo studijskog putovanja, profesionalnog usavršavanja ili stipendije, a koje organizuju i plaćaju državni organi, međunarodne i domaće nevladine organizacije i fondacije, političke stranke, kompanije i slično, to mora da bude nedvosmisleno navedeno u tekstu/prilogu.

4. Novinari/novinarke ne izveštavaju o temama u kojima imaju privatni (lični ili grupni) interes.

Smernice:

a) Ukoliko novinari/novinarke imaju i lični interes, mogu da izveštavaju o temi koja je od javnog interesa, npr. novinar/novinkarka koji/koja živi u jednom delu grada piše tekst o potrebi da se u tom delu grada izgradi nova škola.

5. Novinari/novinarke bi trebalo da učine sve da izbegnu situacije koje bi mogle da dovedu do sukoba interesa i koje bi mogle da ih navedu da kompromituju svoj ugled ili ugled profesije.

Novinari/novinarke koji/koje ne mogu da izbegnu sukob interesa dužni/dužne su da bez odlaganja o tome obaveste urednika/urednicu.

Smernice:

a) Novinari/novinarke ne bi trebalo da izveštavaju ili da iznose stavove o ljudima s kojima su u bliskom krvnom srodstvu, braku, kao i bližim porodičnim ili prijateljskim odnosima.

b) Novinari/novinarke/ i urednici/urednice ne bi trebalo da izveštavaju o temama u kojima imaju lični, politički ili komercijalni interes, npr. kao članovi/članice upravnog, nadzornog ili poslovnog odbora kompanije/organizacije/kluba i slično.

c) Novinari/novinarke ne bi trebalo da se bave sektorom u kojem članovi (bliži i dalji) njihovih porodica ili bliski prijatelji/prijateljice imaju moć odlučivanja.

6. Sa novinarskom profesijom nespojiv je rad u PR i marketinškim agencijama, agencijama za lobiranje, državnim organima i institucijama, kao i u političkim partijama.

Smernice:

a) Učešće u političkoj, izornoj ili medijskoj kampanji i događajima koje organizuju političke stranke, kompanije i slično, ne sme da se obavlja istovremeno s novinarskim/uredničkim poslom.

b) Politička aktivnost članova/članica porodice novinara/novinki/ i urednika/urednica takođe može da uzrokuje sukob interesa.

c) Sa novinarskom profesijom nespojiv je rad u kontraobaveštajnim, obaveštajnim i drugim bezbednosnim službama.

7. Novinari/novinarke ne smeju biti ni u kakvoj vrsti poslovnih odnosa sa subjektima čije aktivnosti pokrivaju.

Smernice:

a) Novinari/novinarke ne smeju da pišu o privrednim društvima od čijeg poslovnog uspeha zavisi njihov ili interes njihove (bliže i dalje) porodice ili prijatelja. Ukoliko takav interes postoji, novinari/novinarke su dužni/dužne da, po dobijanju zadatka, o tome obaveste urednika/urednicu.

b) Novinari/novinarke ne smeju da izveštavaju o akcijama koje poseduju ili kojima nameravaju da trguju.

V POŠTOVANJE DOSTOJANSTVA

1. Novinari/ novinarke ne smeju da diskriminišu, između ostalog, na osnovu rase, pola, roda, starosti, ličnih svojstava, seksualne orijentacije, jezika, vere, političkog i drugog mišljenja, nacionalnog ili društvenog porekla.

Smernice:

a) Pripadnost određenoj etničkoj, političkoj, ideološkoj ili nekoj drugoj grupi, kao i bračno stanje, versko opredeljenje, društveno poreklo, navodi se samo u slučajevima kada je taj podatak neophodan za puno razumevanje konteksta događaja o kojem se izveštava.

b) Novinari/novinarke moraju da izbegavaju fraze koje imaju šovinističke, seksističke ili na bilo koji drugi način diskriminatorne konotacije.

c) Novinari/novinarke treba da koriste rodno osetljiv jezik, da se trude da ravnomerno uključe sagovornike/sagovornice različitih grupa relevantnih za temu (rod, etničko poreklo, starosno doba, seksualna orijentacija) i da odgovorno pristupaju različitostima u društvu.

2. Novinari/novinarke su dužni/dužne da poštuju i štite prava i dostojanstvo dece, žrtava zločina, osoba sa invaliditetom i drugih osetljivih grupa.

a) Maloletnici/maloletnice se, po pravilu, mogu intervjuisati jedino u prisustvu ili uz saglasnost roditelja, odnosno staratelja.

b) U slučaju nestanka ili otmice deteta novinari/novinarke, u skladu sa zakonom, mogu objaviti identitet i sliku deteta. Po prestanku potrebe za jasnom identifikacijom, potrebno je da mediji odmah uklone objavljene podatke i fotografije.

3. Novinari/novinarke poštuju princip nenanošenja štete ugledu i dostojanstvu ličnosti i ne učestvuju u širenju neistina ili kontinuiranom zlonamernom narušavanju reputacije osoba o kojima izveštavaju.

4. Novinari/novinarke ne smeju da zloupotrebe emocije drugih ljudi, njihovo neznanje ili nedovoljnu sposobnost rasuđivanja.

Smernice:

a) Novinari/novinarke moraju da imaju u vidu da sagovornici nisu uvek svesni moći medija i posledica koje njihove izjave mogu da imaju po njih lično, kao i po ljude o kojima govore.

b) U izveštavanju o događajima koji uključuju lični bol i šok, novinari/novinarke uzimaju izjave samo kad za to postoji javni interes i u tim slučajevima svoja pitanja prilagođavaju tako da odražavaju duh saosećanja i diskrecije.

c) Fotoreporter/fotoreporterke i snimatelji/snimateljke dužni/dužne su da se prilikom fotografisanja i snimanja žrtava nesreća i zločina ophode sa obzirom i saosećanjem.

5. Novinari/novinarke ne izveštavaju sa sahrana, osim u slučaju visoko pozicioniranih javnih ličnosti.

a) Novinari/novinarke ne treba da izveštavaju o samoubistvima osoba koje nisu javne ličnosti, kako bi se izbeglo kopiranje dela. Novinari/novinarke treba da budu uzdržani i kada izveštavaju o samoubistvima javnih ličnosti i da to čine samo kada za tim postoji javni interes.

6. Novinari/novinarke ne smeju da podstiču strahove ili neutemeljene nade javnosti.

VI POŠTOVANJE I ZAŠTITA PRIVATNOSTI

1. Novinari/novinarke poštuju privatnost ljudi o kojima pišu.

a) Prilikom izveštavanja o nesrećama i krivičnim delima nije dozvoljeno objavljivanje imena i fotografija žrtava ili počilaca koje ih jasno identifikuju. Nije dozvoljeno ni objavljivanje bilo kakvih podataka koji bi indirektno mogli da otkriju identitet bilo žrtava, bilo počilaca, pre nego što nadležni organ to zvanično saopšti.

b) Čak i ukoliko nadležni državni organi objave podatke koji spadaju u domen privatnosti počilaca ili žrtava, mediji tu informaciju ne smeju da prenose. Greška ili loša komunikacijska praksa državnih organa ne podrazumeva dozvolu za kršenje Kodeksa novinara i novinarki Srbije.

c) Privatni podaci i zapisi, uključujući i privatne fotografije, video i druge zapise objavljene na društvenoj mreži ili drugoj platformi, moguće je objavljivati samo uz prethodnu saglasnost te osobe ili njenih zastupnika, osim u slučajevima kada javni interes preteže nad pravom na privatnost ili kada ih je ta osoba namenila javnosti.

d) Ako se u okviru privatnih podataka i zapisa jedne osobe pominju ili nalaze privatni podaci ili zapisi drugih osoba (na primer, tagovi na društvenim mrežama) mediji su dužni da sakriju njihov identitet, osim u slučaju da i za to postoji javni interes, koji preteže nad pravom na privatnost.

2. Javne ličnosti uživaju niži nivo zaštite privatnosti.

Smernice:

a) Javne ličnosti su osobe koje obavljaju javnu funkciju i/ili koriste javne resurse. U širem smislu, javne ličnosti su osobe koje imaju neku ulogu u javnom životu, bez obzira da li je u pitanju politika, ekonomija, umetnost, sport, mediji, nauka, zabava ili neka druga oblast.

b) Podaci iz privatnog života javnih ličnosti objavljuju se samo ukoliko je to u javnom interesu, ukoliko imaju direktne posledice na više ljudi, u suprotnosti su s duhom funkcije koju ta ličnost obavlja ili idejama koje javno zastupa.

3. Novinari/novinarke su obavezni da osiguraju da dete ne bude ugroženo ili izloženo riziku zbog objavljivanja njegovog imena, fotografije ili snimka sa njegovim likom, mestom stanovanja, zajednicom u kojoj živi ili prepoznatljivom okolinom.

Smernice:

a) Informacije dobijene od policije, zdravstvenih, obrazovnih, socijalnih ustanova ili zaposlenih u njima, a koje direktno ili indirektno upućuju na identitet maloletnika/maloletnica, ne smeju da budu objavljene.

4. Urednici/urednice medija mogu ukloniti ime i podatke o ličnosti sa onlajn medija na zahtev osobe čija su prava povređena, pod uslovom da objavljivanje tih podataka nije u javnom interesu ili ne preteže nad zaštitom privatnosti.

Smernice:

a) Pri odlučivanju, urednici/urednice uzimaju u obzir prirodu i aktuelnost teme, kao i značaj i društveni položaj osobe o kojoj se izveštava.

b) Ako podaci više nisu aktuelni i nisu od naučnog i/ili istorijskog značaja, urednici/urednice ih mogu ukloniti zadržavajući medijski sadržaj.

c) U slučaju da urednici/urednice odluče da u potpunosti uklone sadržaj zbog zahteva za brisanje podataka, dužni su da na jasan i nedvosmislen način obaveste javnost o tome.

VII KORIŠĆENJE ČASNIH SREDSTAVA

1. U prikupljanju podataka, fotografija, dokumenata, zvučnih i video zapisa i njihovom objavljivanju novinari/novinarke moraju da koriste samo časna sredstva.

Smernice:

a) Novinari/novinarke i urednici/urednice ne smeju da objavljuju materijale pribavljene uz pomoć skrivenih kamera, prislušnih uređaja, odnosno neovlašćenim prisluškivanjem ili snimanjem, izuzev kada se time štiti javni interes, npr. objavljivanje informacija o ugroženosti života i zdravlja stanovništva, korupciji, zloupotrebi položaja i slično. Ovakav izuzetak primenjuje se u skladu sa pravilima koja propisuje ovaj Kodeks.

b) Novinari/novinarke ne treba da nastave sa postavljanjem pitanja, telefoniranjem, fotografisanjem ili snimanjem privatnog lica pošto su zamoljeni/ zamoljene da odustanu.

2. Pravo je novinara/novinarke da u odnosu prema državnim i drugim institucijama kontinuirano postavljaju pitanja za koja smatraju da su od javnog interesa, čak i ako su zamoljeni da to prekinu.

3. Novinari/novinarke se u prikupljanju informacija ne smeju služiti iznudom, pretnjom i proganjanjem izvora informacija, ali ni podmićivanjem ili obećavanjem protivusluga.

4. Novinari/novinarke su dužni/dužne da se predstave sagovorniku i da navedu medij za koji rade, izuzev ako je drugačije postupanje u javnom interesu i kada se to čini u skladu sa pravilima koja propisuje ovaj Kodeks.

Smernice:

a) Prikriivanje identiteta novinara/novinarke može se primeniti samo kao krajnje sredstvo pribavljanja podataka ili informacija od izuzetnog javnog interesa, ukoliko su bezuspešno primenjeni drugi metodi i ukoliko se podaci ne mogu pribaviti na drugi način.

b) U slučaju prikriivanja identiteta novinara/novinarke, neophodno je da o tome budu obavesteni urednici/urednice.

VIII ODNOS PREMA IZVORIMA

1. Novinari/novinarke su dužni/dužne da poštuju zahtev izvora za anonimnošću. Anonimnost treba omogućiti samo izvorima koji mogu da pruže važne podatke ili informacije iz prve ruke, odnosno dokumenta od javnog interesa.

2. Izmišljanje neimenovanih izvora je težak prekršaj Kodeksa novinara i novinarke Srbije.

Smernice:

a) Neimenovani izvori koriste se isključivo ako nema drugog načina da se dođe do podataka ili informacija od izuzetnog javnog značaja.

b) Ukoliko izvor informacija zahteva da novinar/novinarke njegov identitet ne otkrije ni uredniku/urednici, ovakav zahtev novinar/novinarke može da odbije.

3. Novinari/novinarke su dužni/dužne da konsultuju što više izvora.

Smernice:

a) Novinari/novinarke su dužni/dužne da konsultuju najmanje dva nezavisna izvora koji će dobiti podatke ili informacije da potvrde ili ospore.

b) Dva međusobno nezavisna izvora posebno su poželjna u slučaju postojanja indicije da zvaničan izvor daje nepotpune i/ili netačane podatke ili informacije.

4. Novinari/novinarke ne smeju slepo da veruju izvoru. Novinari/novinarke moraju da vode računa o tome da izvori često slede svoje interese ili interese društvenih grupa kojima pripadaju i prilagođavaju iskaze tim interesima.

Smernice:

a) U kontaktu sa izvorima neophodna je posebna pažnja kako bi se izbegla pristrasnost, proistekla iz bliskih ličnih odnosa.

5. Društvene mreže i druge digitalne platforme treba tretirati kao bilo koji drugi izvor.

IX POŠTOVANJE AUTORSTVA

1. Kada mediji prenose sadržaj ili delove sadržaja drugih medija, potrebno je da naznače izvor i autore/autorke.

a) Novinari/novinarke i urednici/urednice dužni/dužne su da poštuju uslove korišćenja koje su propisali mediji čiji sadržaj prenose.

b) Mediji bi trebalo da izrade sopstvena pravila u kojima će navesti način i obim preuzimanja njihovih medijskih sadržaja.

c) Prilikom prenošenja medijskog sadržaja ili njegovog dela iz onlajn medija, novinari/novinarke/ i urednici/irednice treba da, uz navođenje medija i autora/autorki, objave i link ka originalnom tekstu.

2. Falsifikovanje i plagiranje nedopustivi su i smatraju se teškim prekršajem Kodeksa novinara i novinarki Srbije.

Smernice:

a) Korišćenje tuđih informacija, rezultata istraživanja, fotografija i grafičkih prikaza bez adekvatnog navođenja izvora, smatra se plagiranjem.

b) Plagiranjem se ne smatra korišćenje činjenica, ideja i tema iz drugih medija.

c) Bilo kakve intervencije (urednika/urednica, grafičkih urednika/urednica, dizajnera/dizajnerki i drugih) u pogledu sadržaja teksta ili fotografije, nedopustive su bez saglasnosti autora/autorki.

d) Mora se jasno naglasiti razlika između dokumentarne fotografije i fotomontaže. Javnost ne sme da se dovodi u zabludu.

3. Novinari/novinarke neće kao svoje potpisivati tekstove, crteže, ilustracije, karikature, fotografije, video i audio zapise drugih autora/autorki.

4. Arhivski audio i video zapisi moraju da budu označeni na odgovarajući način.

X ZAŠTITA NOVINARA/NOVINARKI

- 1. Novinari/novinarke koji se pridržavaju ovog Kodeksa uživaju podršku i zaštitu svog profesionalnog udruženja.**
- 2. Novinari/novinarke koji se pridržavaju ovog Kodeksa imaju pravo na pravnu i materijalnu pomoć u zaštiti od nasilja, pretnji, uvreda i drugih negativnih posledica zbog obavljanja novinarske profesije.**
- 3. Svako ko smatra da su novinari/novinarke povredili/povredile neku od odredbi ovog Kodeksa, može se obratiti sudovima časti novinarskih udruženja i Savetu za štampu.**

Izvor: Savet za štampu

